

Alle kouluikäisten lasten seksuaalisen toiminnan salliminen ja
siihen puuttuminen vanhempien järkeilemänä

MARJA KATAJAMAA
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2017

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 LAPSUUDEN JA SEKSUAALISUUDEN MUUTTUVAT DISKURSSIT	5
2.1 Suojelun näkökulma lapsen seksuaalisuuteen	5
2.1.1 Lapsuus suojelun kohteena	5
2.1.2 Lapsen seksuaalisuus esiasteena matkalla aikuisuuteen.....	7
2.1.3 Lapsen ikätasoinen seksuaalinen toiminta	8
2.1.4 Lapsen viattomuuden ja haavoittuvuuden retoriikka.....	10
2.2 Toimijuuden näkökulma lapsen seksuaalisuuteen	11
2.2.1 Lapsuuskäsityksen muutos ja lapsuudentutkimus.....	11
2.2.2 Lapsen kansalaisuus.....	12
2.2.3 Lapsen seksuaalinen kansalaisuus	14
2.2.4 Lasten seksuaalioikeuksien toteutuminen.....	16
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
3.1 Aineisto.....	19
3.2 Tutkimustehtävä.....	23
3.3 Diskurssianalyysi analyysimenetelmä.....	24
3.4 Analyysin toteuttaminen	28
4 VANHEMPIEN JÄRKEILYN VIISI DISKURSSIA.....	32
4.1 Luonnollisuuden varjelemisen diskurssi	32
4.2 Normaalistamisen diskurssi.....	37
4.3 Suojelun diskurssi	42
4.4 Yksityisyyden diskurssi.....	45
4.5 Itsemääräämisen tukemisen diskurssi.....	48
5 YHTEENVETO JA POHDINTA	52
5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset	52
5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	59
Lähteet:.....	63

KUVIOT:

Kuvio 1. Vastaajien sukupuoli.....	20
Kuvio 2. Vastaajien elämäntilanne	21
Kuvio 3. Vastaajien koulutustaso	22
Kuvio 4. Vastaajien uskonnollinen vakaumus	22
Kuvio 5. Vastaajien lasten lukumäärä	23

TAULUKOT:

Taulukko 1. Yhteenveto diskursseista	54
--	----

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

KATAJAMAA, MARJA: Alle kouluikäisten lasten seksuaalisen toiminnan salliminen ja siihen puuttuminen vanhempien järkeilemänä

Pro gradu -tutkielma, 67 s.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Riitta Laakso, Arja Jokinen
Toukokuu 2017

Suhtautumisessa lapsen seksuaalisuuteen voi tunnistaa kaksi ajankohtaista, osin toistensa kanssa kilpailevaa näkökulma: suojelun ja toimijuuden näkökulmat. Suojelun näkökulmassa lapsen sisäisinä ominaisuuksina nähdään viattomuus ja haavoittuvuus. Aikuisen tehtävä on suojella lapsen seksuaalisuutta liian varhaisilta ja vääränlaisilta vaikutteilta. Erityisesti pedofiilialta suojeleminen on 2000-luvun lasten suojelun keskeinen tehtävä. Uudemmassa, toimijuuden näkökulmassa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on oikeus ilmaista mielipiteensä itseään koskeissa asioissa. Lapsi on myös seksuaalinen kansalainen, mikä tarkoittaa, että lapsella on oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta ja oikeus itsemääräämiseen. Lapsen seksuaalioikeuksien toteutuminen on yhteiskunnallinen tehtävä ja tavoite. Lapsen suojeleminen tapahtuu antamalla lapselle tietoa ja taitoja hallita omaa seksuaalisuuttaan ja käyttää itsemääräämistään seksuaalisuuden alueella.

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää, miten vanhemmat järkeilevät 0–6-vuotiaiden seksuaalisen toiminnan sallimista ja siihen puuttumista. Tutkimuskysymykseni ovat 1) millaisten diskurssien kautta vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaaliseen toimintaan puuttumista ja sen sallimista sekä 2) miten vanhemman ja lapsen positiot diskursseissa rakentuvat? Aineistoni on Väestöliiton Laseke-tutkimushakkeessa 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmilta kerätty kyselyaineisto. Tutkimusmenetelmäni on diskurssianalyysi, joka mahdollistaa merkityskokonaisuuksien rakentumisen kielen avulla. Diskurssit ovat aikakaussidonnaisia selontekoja, joilla tehdään ymmärrettäväksi kulttuurisia ihanteita.

Löysin aineistostani viisi diskurssia, joiden kautta vanhempien järkeily tapahtuu. Diskurssit vahvimman heikoimpaan ovat 1) luonnollisuuden varjelemisen, 2) normalistamisen, 3) suojelun, 4) yksityisyyden ja 5) itsemääräämisen tukemisen diskurssi. Neljä ensimmäistä diskurssia mukailevat lapsen suojelun näkökulmaa: lapsen seksuaalisuus määrittyy kehityksessä olevaksi seksuaalisuudeksi, joka on hauras ja herkkä. Lapsen seksuaalinen toiminta on aikuisten kasvatustoimenpiteiden kohteena ja lapsen seksuaalista toimintaa rajoitetaan yksityisyyden normien mukaan. Itsemääräämisen tukemisen diskurssi on yhtäläinen toimijuuden näkökulman kanssa. Lapsen seksuaalisuus nähdään ensisijaisesti lapsen oikeuksien ja lapsen itsemääräämisen kautta. Lapsen itsemäärääminen omasta seksuaalisuudestaan ylittää vanhemman oikeuden puuttua lapsen toimintaan. Itsemääräämisen tukemisen diskurssiin kuuluvat myös turvataitojen opettaminen lapselle. Taitojen avulla lapsi pystyy harjoittamaan omia seksuaalioikeuksiaan.

Lapsen seksuaalisen kansalaisuuden toteutumisen edistämiseksi lasten seksuaalisuutta pitäisi käsitteellistää omana, kompleksisena kokonaisuutenaan, eikä antaa sille merkityksiä aikuisseksuaalisuudesta käsin. Lapsen toimintakulttuurille ominaista on leikkisyys, toiminnallisuus ja huumori. Vastustaminen ja auktoriteetin kyseenalaistaminen lapsella on tärkeä toimijuuden ilmaus. Tärkeää onkin pohtia, miten lasten kanssa toimiessa voidaan paremmin huomioida lasten tapa tarkastella asioita. Lapsen seksuaalisuuden alueella se tarkoittaa seksuaalisuuden monimuotoisuuden hyväksymistä ja sen tunnustamista, että emme tarkkaan tunne lapsen seksuaalisuutta, mutta voimme olla avoimia sille, mitä tulee esiin.

Avainsanat: lapsen seksuaalisuus, lapsen suojeleminen, lapsen toimijuus, lapsen seksuaalinen kansalaisuus

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

KATAJAMAA, MARJA: Parental reasoning for allowing or intervening in the sexual behaviour of their children under the age of 6.

Master's Thesis, 67 pages
Social Work
Supervisor: Riitta Laakso, Arja Jokinen
May 2017

Currently, there are two competing discourses in the approach to childhood sexuality. I name these discourses the discourse of protection and the discourse of agency. In the discourse of protection, a child's sexuality precedes an adult's sexuality, but is not entirely ready yet. According to the protection discourse, a child's innate features are innocence and vulnerability and child's sexuality must be protected from too early sexual experiences. Protecting children from paedophilia is the most important task in child protection in the 21st century. In the newer discourse that emphasizes child's agency, a child is seen as an active agent who is building their reality and is an active member of their community. In this discourse, a child is a sexual citizen and has sexual rights. The execution of these rights is a wider societal task and a goal. Protection in this approach is actualized by giving children access to knowledge and skills to exercise control over their own sexuality and the ability to use their autonomy in the area of sexuality.

The aim of this study is to find out how parents reason allowing or intervening in children's sexual behaviour. My research questions are: 1) through which discourses parents reason allowing or intervening in their children's sexual behaviour and 2) how do the positions of the child and the parent form in these discourses? The data are collected by The Family Federation of Finland. It is part of the Laseke research project and the data are collected through an online questionnaire targeted to parents of children of 0–6 years of age. My research method is discourse analysis that allows the study of the formation of concepts through the analysis of language. Discourses are time-specific accounts of cultural ideals.

The analysis discovers five different discourses through which a parent reasoned. The discourses are: 1) preserving naturalness 2) normalising 3) protection 4) private and 5) support of self-determination. The first four relate to the discourse of protection: child's sexuality is seen as a developing sexuality, - vulnerable and sensitive. The behaviour of the child is controlled through norms of privacy and the child is a subject to parenting measures. The discourse of supporting of self-determination is most similar to the discourse of agency. A child's sexuality is defined first and foremost through the rights of the child. Self-determination of the child exceeds the parent's right to intervene in or control the child's behaviour. Teaching the child security skills is also a part of this discourse. Security skills allow the child to protect themselves and to exercise their sexual rights.

To enhance the development of a child's sexual citizenship, childhood sexuality should be seen as a complex entity, and not be given meaning through adult sexuality. Playfulness and humour are typical of child behaviour. Protesting authority is an important expression of agency from a child's point of view. Therefore, it's important to consider how we can better take into account the child's perspective. In the area of sexuality, this could mean accepting the multiplicity in childhood sexuality and acknowledging that we do not know exactly what childhood sexuality entails, but we can be open to whatever emerges.

Key words: childhood sexuality, child protection, child's agency, child's sexual citizenship

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaalisen toiminnan sallimista ja siihen puuttumista. Tutkimuksen aineisto on Väestöliiton vuonna 2014 keräämästä kyselyaineistosta. Kyselyn kohderyhmä oli 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmat. Kysely kartoittaa vanhempien näkemyksiä pienten lasten seksuaalisuudesta, perheiden tapoja ja vanhempien asenteita lapsen seksuaalikasvatukseen ja seksuaalisuuteen. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt laadullista aineistoa yhdestä kyselyn avoimesta kysymyksestä: ”Minkälainen seksuaalinen käytös on lapselle mielestäsi sallittua ja millaiseen pitää puuttua? Mielellään myös perustele vastaus.”

Tutkimusmenetelmäni teoreettis-metodologisena viitekehystenä on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan todellisuutta luodaan sosiaalisissa käytännöissä ja kielessä. Objektiivisen todellisuuden sijaan tutkitaan sitä, mitä todellisuudesta tiedämme. Tutkimusmenetelmäni on diskurssianalyysi, joka mahdollistaa sen tutkimisen, miten merkityskokonaisuuksia eli diskursseja luodaan kielen avulla. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 21; Jokinen 1999, 38–40.) Tutkimuskysymykseni ovat, millaisten diskurssien kautta vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaaliseen toimintaan puuttumista ja sen sallimista sekä miten vanhemman ja lapsen positiot diskursseissa rakentuvat?

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on, että lapsen seksuaalisuus ja suhtautuminen lapsen seksuaalisuuteen on ajassa muuttuva sosiaalinen konstruktio. Olen tunnistanut ajankohtaisesta keskustelusta kaksi puhetapaa lapsen seksuaalisuuteen suhtautumisessa, joita nimitän suojelun ja toimijuuden näkökulmiksi. Suojelun ja toimijuuden näkökulmat toimivat lapsen seksuaalisuuden nykykeskustelussa usein rinnakkain, mutta myös toistensa vastakohtina. Suojelun näkökulma on ollut pitkään hallitseva, toimijuuden näkökulma taas on alkanut vähitellen ottaa enemmän tilaa keskustelussa. Suojelun ja toimijuuden käsitykset ohjaavat myös osaltaan ajatteluumme siitä, mikä on lapselle sallittua ja ei-sallittua seksuaalista toimintaa: suojelun näkökulmassa lapsen toiminnan rajat ovat tiukemmat kuin toimijuuden näkökulmassa. (Ks. esim. Paalanen & Kontinen 2015, 56-57; Sorainen 2007, 377; Meyer 2007, 87.)

Suojelun näkökulmassa lapsen seksuaalisuudella on tärkeä merkitys elämänvaiheena aikuiseksi kasvamisessa, joten lapsuuden seksuaalisuutta on tärkeää suojella aikuisen terveen seksuaalisuuden

kehittymiseksi (Alanen 2009, 14;17; Riikonen, Laru & Cacciatore 2015, 54). Lapselle turvallinen seksuaalisuuden vyöhyke määrittyy ikätasoisuuden kautta; lasta tulee suojella ikätasoisesti liian varhaisilta ja vääränlaisilta seksuaalisilta vaikutteilta (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 85–86). Suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen leimaa huoli seksuaalisuuden tunkeutumisesta lapsen elämään liian varhain. Tästä syntyy moraalinen paniikki lapsuuden ja aikuisuuden rajan hämärtymisestä. (Robinson 2010.) Lisäksi huoli lasten seksuaalisesta kaltoinkohtelusta on leimannut keskustelua lapsen seksuaalisuudesta. Soraisen (2011, 377) mukaan lasten suojeleminen pedofiileilta on 2000-luvun lasten suojelun tärkein tehtävä. (ks. myös Meyer 2007, 88.)

Käsitys lapsen seksuaalisuudesta on kuitenkin muuttumassa ja lapsen seksuaalioikeuksia korostava näkökulma on nousemassa suojelun rinnalle. Toimijuuden näkökulmasta lapsen liiallinen suojeleminen ei edistä lapsen seksuaalista hyvinvointia, vaan tukahduttaa ja haittaa sitä. Toimijuuden näkökulma käsittää kriittisen näkemyksen siitä, että suojelun näkökulmasta kaikki lapsen seksuaalisuus näyttäytyy negatiivisessa valossa ja lapsen seksuaalisuutta tutkitaan aina kaltoinkohtelun näkökulmasta. Se on turhaan aiheuttanut lapsen seksuaalisuuden patologisoimisen. (Okami, Olmstead & Abrahamson 1997, 340; Heiman, Leiblum, Cohen Esquilin, & Melendez Pallitto 1998, 293.)

Yhteiskuntatieteellinen lapsuudentutkimus painottaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Lapsi ei ole vähempiarvoinen kuin aikuinen, eikä lapsuus välivaihe normaaliuteen, aikuisuuteen. Lapsuudentutkimuksessa lapsuus ymmärretään aikaan ja paikkaan sidottuna kulttuurisena ilmiönä. Ei ole olemassa yhtä ideaalia ja normaalia lapsuutta, vaan erilaisia lapsuuksia. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 11.) Lapset ovat aktiivisia toimijoita, joiden mielipiteet tulisi ottaa huomioon heitä itseään koskevissa asioissa. (Ks. esim. Karlsson 2012a.) Toimijuuden näkökulmasta myös seksuaalisuus kuuluu lapsuuteen. Lapsi on seksuaalinen kansalainen ja lapsen seksuaalioikeuksiin kuuluvat esimerkiksi oikeus tietoon ja oikeus itsemääräämiseen. Lasten seksuaalioikeuksista ja seksuaalikasvatuksesta on myös laadittu yhteiset eurooppalaiset standardit. (WHO 2010; 2014.) Väestöliitossa tuotetaan materiaalia ja tehdään vaikuttamistyötä sen eteen, että tieto lapsen seksuaalisuudesta tavoittaisi varhaiskasvatuksen ammattilaiset ja seksuaalikasvatus aloitettaisiin alakoulun sijaan jo varhaiskasvatuksessa. (Väestöliitto 2017b; Ingman-Friberg & Cacciatore 2016.)

Sosiaalityön käytännön työssä lapsen seksuaalisuudesta puhutaan varovasti. Tämä voi johtua osaltaan siitä, että avoimuus seksuaalisuudesta puhumiseen puuttuu, mutta myös epäselvyydestä siinä, kuka on vastuutaho lapsen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Mikään ammattiryhmä tai tieteenala ole niistä ensisijaisesti vastuussa. Aihe kuuluu samanaikaisesti kaikille ammattiryhmille ja ei kenellekään. Väistämättä kuitenkin eri tieteenaloilla on lapsen seksuaalisuuteen eri lähtökohdat. Siten myös sosiaalityön ja sosiaalityön tutkimuksen tulee ottaa omat näkökulmansa lapsen seksuaalisuuteen ja tilansa lapsen seksuaalisuuden tutkimuksessa.

Sosiaalityössä lapsen seksuaalisuuteen liittyvät asiat tulevat usein esiin ongelmien näkökulmasta. Epäily lapsen joutumisesta kaltoinkohtelun uhriksi tulee lastensuojelun sosiaalityöntekijän tietoon ja hän on vastuussa lapsen turvallisuuden varmistamisesta. Toisaalta kysymys normaaliudesta ja oikeinlaisesta kasvatuksellisesta suhtautumistavasta lapsen seksuaaliseen toimintaan voi tulla sosiaalityöntekijän pohdittavaksi. Sosiaalityöntekijä tarvitseekin tietoa ja erilaisia näkökulmia käsitellä myös lapsen seksuaalisuutta. Tieto lapsen seksuaalisuudesta on tärkeää myös asiantuntijoiden roolien ja vastuiden selkiyttämässä. Haugaardin (1996, 81-82; 88) mukaan lapsen seksuaalisuutta aiheena leimaa edelleen keskenään ristiriitaiset ja vastakkaiset suhtautumistavat ja näkökulmat. Tiedon ja keskustelun puute aiheuttavat hämmennystä sekä vanhemmissa että asiantuntijoissa. Jos asiantuntijoilla ei ole riittävästi tietoa aiheesta, lopputuloksena on, että he edustavat lähinnä omia arvojaan ja mielipiteitään. (ks myös. Larsson 2000, 9; Santtila & Sandnabba & Wannäs, Krook 2006, 4; WHO 2010, 24.)

Sosiaalityön tutkimuksen ajankohtaiseen keskusteluun tutkimukseni liittyy uuden lapsuustutkimuksen kautta. Forsbergin ym. (2006, 8–9) mukaan lapsuudentutkimuksella on paljon annettavaa sosiaalityölle, mutta tutkimusta ei ole vielä tehty kovin paljon. Lapsuudentutkimusta tehdään eniten valtavirrasta ja normaalilapsuudesta, mutta sosiaalityön tutkimus keskittyy yleensä johonkin marginaalissa olevaan ilmiöön. Tutkimukseni tarkoitus on tuoda esiin marginaalissa oleva ilmiö, lapsen seksuaalisuus, ja tarkastella sitä lapsuudentutkimuksen näkökulmasta. Lapsen seksuaalisuus on usein marginaalissa myös siksi, että lapsen seksuaalisuus määrittyy usein ongelmien kautta ja lapsi seksuaalisen kaltoinkohtelun uhrina.

Sosiaalityöllä on myös paljon valtaa määritellä normaalia ja epänormaalia, oikeaa ja väärää. Juhilan (2009, 59) mukaan Foucault'n vallan analyysissä ihmistieteillä, kuten sosiaalityöllä, on tehtävä patologisen ja normaalin rajan vetämisessä. Ihmisammattien asiantuntijoilla on valtaa määritellä normaaliutta ja poikkeavuutta ja päättää poikkeavuuden käsittelyn menetelmistä. Ihmistieteet myös tuottavat hallinnan välineitä ja tekniikoita normaaliuden saavuttamiseksi. Tieteen käytännöt ja instituutioiden käytännöt ruokkivat toisiaan ja muodostavat näin tietoa diskurssin kohteesta. Sosiaalityö osallistuu siis joka tapauksessa keskusteluun suhtautumisessa lapsen seksuaalisuuteen.

Suojelun ja toimijuuden näkökulmat toimivat tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä. Seuraavassa luvussa tiivistän ajankohtaisen keskustelun lapsen suojelun ja toimijuuden näkökulmista yleisellä tasolla sekä seksuaalisuuden näkökulmasta. Luvussa kolme kerron tarkemmin aineistostani, tutkimustehtävästäni, diskurssianalyysistä aineiston analyysimenetelmänä, sekä siitä, miten olen toteuttanut analyysin. Luvussa neljä kuvailen tuloksiani ja lopuksi luvussa viisi teen yhteenvetoa tuloksista, tuon esiin johtopäätökseni ja pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 LAPSUUDEN JA SEKSUAALISUUDEN MUUTTUVAT DISKURSSIT

2.1 Suojelun näkökulma lapsen seksuaalisuuteen

2.1.1 Lapsuus suojelun kohteena

1900-lukua edeltävinä vuosisatoina lasta on pidetty pienenä aikuisena, eikä lapseen ole suhtauduttu merkittävästi eri tavalla kuin aikuisiin. Esimerkiksi lapsen työnteko on ollut normaalia. Vähitellen lapsi alettu nähdä uudella tavalla huolenpidon kohteena ja lapseen on alettu suhtautua emotionaalisemmin ja välittävämmin. Lasten elinoloja on haluttu parantaa ja näin lapsikeskeisyys on alkanut vahvistua länsimaisissa yhteiskunnissa. Niin sanotun lapsuuden vuosisadan, 1900-luvun aikana lapsuuden erityisyys ja lapsen erityisasema aikuiseen nähden on entisestään vahvistunut. Lapsia ja lapsuutta on myös alettu tutkia. Tutkimusta on tehty erityisesti psykologian ja pedagogiikan alueilla naturalistisesta eli biologispohjaisesta näkökulmasta. (Alanen 2009, 9–13;18.)

Naturalistinen näkökulma tarkoittaa, että on lapsuutta tutkimalla pyritty tuottamaan tietoa lapsen normaalista fyysisestä ja psyykkisestä kehityksestä ja pyritty määrittelemään normaali lapsuus. Tutkimustiedon avulla lapsikeskeisyyttä on kehitetty myös instituutioissa. Päivähoitoa ja koulua on haluttu kehittää vastaamaan paremmin lapsen tarpeisiin ja tukeman lapsen kasvua ja kehitystä. On tunnustettu lapsen oikeus hyvään lapsuuteen ja se on nähty myös yhteiskunnallisesti tärkeänä arvona. Psykologis-pedagoginen tietämys on toiminut perustana sille, että lapsen etu on määrittynyt melko yhtäläisenä ja yhdenmukaisena käsitteenä. Tämä tarkoittaa, että käsitys siitä, millainen hyvä lapsuus on, on yhdenmukaistunut ja normittunut. Lasten tarpeet, toiveet ja kokemukset katsotaan olevan suhteellisen yhtäläisiä kaikilla lapsilla. (Alanen 2009, 13–14.) Davies ja Robinson (2010, 251) tiivistävät että, suojelun näkökulmasta hegemoninen lapsuus näyttäytyy universaalina ja biologisena, eli aina samanlaisena paikasta ja ajasta riippumatta.

Lapsuuden erityisyyden korostuessa lapsen haavoittuvuutta ja suojelun tarvetta alettiin korostaa. Lapsi nähtiin häiriöherkkänä ja avuttomana, aikuisten kasvatuksen ja hoidon passiivisena vastaanottajana. Samalla lapsuus institutionalisoitui perheeseen, päivähoitoon ja kouluun. Samalla tultiin

kuitenkin asettaneeksi lapsuus marginaaliin ja sulkeneeksi lapset yhteiskunnan ulkopuolelle. Lapsuudella katsottiin olevan ensisijaisesti tehtävä aikuisuuteen valmistautumisessa, lapsuus nähtiin kehitysvaiheena ihmisen elämässä, jolloin lapsi hoidon ja huolenpidon turvin vähitellen siirtyy kohti edessä olevaa päämäärää: aikuisuutta. Lapset olivat siten ikään kuin aikuisuuden ”odotushuoneessa”. Tätä kautta määrittyi moderni sukupolvijärjestys. Aikuinen on vastuussa lapsesta ja lapsen asema on olla aikuisten suojelun, valvonnan, hoidon ja kasvattamisen kohteena. (Alanen 2009, 14;17; Bardy 2009, 59.)

Bardy (2009, 56) tuo esiin, että lapsuuden erityisyyden korostaminen on johtanut lasten vapauden asteittaiseen vähenemiseen ja riippuvuuden lisääntymiseen aikuisista. Robinsonin (2012, 260) mukaan lapsen hallinnan keinona käytetään lapsen edun ja viattomuuden käsitteitä ja suojelun tarvetta. Ne ovat vahvoja sosiaalisen kontrollin keinoja ja niitä on vaikea kumota, koska ne ovat saaneet yksiselitteisen aseman totuutena lapsuudesta. Lasten riippuvuus aikuisista merkitsee sitä, että lapsen asema perheessä ja yhteiskunnassa on alisteinen aikuisille ja julkiselle vallalle. Valtaa uudistetaan lainsäädännön ja sosiaalisten käytäntöjen avulla. Tämä institutionaalinen prosessi määrittelee sen, mitä on olla lapsi. Se luo totuutta lapsuudesta pitämällä kuria, normittamalla ja luokittelemalla lapsuutta.

Sosialisaation käsitettä on myös käytetty kuvaamaan lapsen harjaannuttamista yhteiskuntaelämää varten. Sosialisaatio tarkoittaa, että aikuisten tehtävä on kasvattamalla lasta antaa hänelle tiedot ja taidot, joita hän aikuisena ja yhteiskunnan jäsenenä tarvitsee. Lapset nähdään tietämättöminä yhteiskunnan järjestyksestä, mutta he sisäistävät vähitellen yhteiskunnan normiston ja tiedon. Sosialisaation seurauksena lapsesta tulee yhteiskunnan toimintakykyinen jäsen, ja aikuisuudessa häntä odottavat aikuisen vastuut, velvollisuudet ja oikeudet. (Alanen 2009, 14;17; Bardy 2009, 59.)

MacNaughton, Hughes ja Smith (2007, 459) kuvaavat myös lapsen alisteisen aseman eri tasoja. He tuovat esiin, että lapsen osallisuudessa itseään koskevaan päätöksentekoon suhtaudutaan yleensä kolmella tavalla. Ensimmäisessä mallissa lapsi on aikuisen omaisuutta. Lapsi on riippuvainen aikuisesta ja aikuinen päättää, mitä tietoja, taitoja ja kokemuksia lapsi tarvitsee yhteiskunnassa toimimiseksi. Toisessa mallissa lapsi on aikuisen toiminnan kohde. Lapsi nähdään viattomana ja suojelua tarvitsevana, joten aikuisten tehtävä on luoja lakeja, jotka mahdollistavat lapsen luonnollisessa ja

universaalissa mielessä oikeanlaisen kasvun aikuiseksi. Kolmannessa mallissa lapsi osallistuu päätöksentekoon, mutta vain silloin kun aikuinen katsoo, että lapsi pystyy siihen. Aikuinen siis konsultoi lasta, mutta pitää oikeuden päätöksentekoon itsellään.

YK: lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustetaan lapsen oikeus suojeluun. Suojelu käsittää kaikenlaisen ruumiillisen ja henkisen väkivallan, vahingoittamisen ja kaltoinkohtelun mukaan lukien seksuaalisen kaltoinkohtelun. (Bardy 2009, 65–66.) Pösö (2012, 74–77) toteaaakin, että lapsuuden ristiriitaiseen representaatioon kuuluu siis oikeus osallisuuteen ja samalla suojeluun. Kuitenkin korostamalla lapsen oikeutta suojeluun asetetaan lapsi passiiviseen uhrin asemaan. Osallisuus ei silloin tarkoita lapsen määrittelemää toimintaa, vaan tietynlaista, aikuisen näkökulmasta sopivaksi määritellyä osallisuutta.

2.1.2 Lapsen seksuaalisuus esiasteena matkalla aikuisuuteen

Lapsen seksuaalisuuden tutkimuksessa on pitkälti ollut kyse sen tunnistamisesta, mikä on ominaista lapsen seksuaalisuudessa verrattuna aikuisen seksuaalisuuteen. Tärkeää on siis ollut lapsuuden seksuaalisuuden erottaminen aikuisen seksuaalisuudesta. Lisäksi on oltu kiinnostuneita lähinnä siitä näkökulmasta, miten lapsuuden seksuaaliset kokemukset vaikuttavat aikuisuuden seksuaalisuuteen. Seksuaalisuuden tutkimuksessa halutaan jäljittää lapsuudesta seksuaalisuuden tärkeimmät tekijät. Toisin sanoen, mitkä lapsuuden seksuaalisuuden osatekijät tai kokemukset määrittävät eniten aikuisuuden seksuaalisuutta. Tunnistamalla tärkeimmät tekijät seksuaalisuuden rakentumisessa voitaisiin pyrkiä poistamaan huonot kokemukset ja suojella hyviä. (Okami ym. 1997, 339–340; Heiman ym. 1998, 290.)

Lapsen ja aikuisen seksuaalisuus eivät ole laadultaan ja ilmenemismuodoiltaan samanlaisia. Lapsen seksuaalisuus liittyy kokonaisvaltaisesti lapsen kehitykseen. Lapsen seksuaalisuus kehittyy kokonaisvaltaisesti fyysisen ja psyykkisen kasvun rinnalla ja niistä erottamattomana osana. Lapsen seksuaalisuus siis kehittyy ja muotoutuu samalla, kuin lapsi etenee muissa kehitystehtävissään. Aikuisen ehjän seksuaalisuuden rakennuspalikoita ovat esimerkiksi läheisyyden kokeminen lapsuudessa. Turvallisten ihmissuhteiden kautta lapsi oppii nauttimaan fyysisestä kontaktista ja saa kehostaan positiivisia kokemuksia. Kyky nauttia fyysisestä kontaktista ei ole pelkästään seksuaalinen, mutta se

muokkaa kykyä myöhemmin kokea seksuaalista nautintoa. Samoin lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, joka myös liittyy seksuaalisiin suhteisiin myöhemmin. (WHO 2010, 22–24; Riikonen ym. 2015, 47; Cacciatore 2007, 110; Okami ym. 1997, 340; 342–343.) Suojelun näkökulmassa lapsi valmistautuu myöhemmin alkavaan seksuaaliseen elämäänsä (Illes 2012, 616).

Lapsen seksuaalisuus on herkkää ja iduillaan olevaa varhaista seksuaalisuutta (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 27). Karlsson (2012a 23; 49) tuo esiin, että lapsen toimintakulttuuri ja toiminnan motiivit ovat usein erilaiset kuin aikuisen. Pienen lapsen maailmassa kyse ei ole tavoitehakuisessa tekemisessä vaan leikin, mielikuvituksen ja toiminnan maailmassa olemisesta. Lapsen seksuaalisuus on erilaista laadultaan ja motivaatioltaan ja siten lapsen seksuaalisuus ei ole samassa mielessä seksuaalisuutta kuin aikuisilla (Okami ym. 1997, 340; 342). Ingman-Fribergin ja Cacciatoren (2016, 18–19) mukaan lapsen itsetyydytys eli unnutus liittyy usein tilanteisiin, joissa lapsi tavoittelee rauhoittumista tai unta. Unnuttamisen tavoitteena on mielihyvä, lohtu, ajankulu tai rauhoittuminen. On myös esitetty, että pienten lasten kohdalla parempi sana olisi keho-tunnekasvatus kuin seksuaalikasvatus sen vuoksi, että seksuaalisuus on niin latautunut sana ja tuo mieleen aikuisseksuaalisuuden. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 83–84.)

2.1.3 Lapsen ikätasoinen seksuaalinen toiminta

Haugaard (1996, 87) tuo esiin, että kaikkia lapsia koskevaa, normaalia seksuaalista toimintaa ei voi määrittellä, vaan lapsen seksuaalisuutta tulee arvioida ikätasoinen toiminnan mukaan. Ikätasoisuuden käsitteen kautta on luokiteltu lapselle iän ja kehitysvaiheeseen perustuvaa turvallista seksuaalisuuden vyöhykettä. Ikätasoisuus perustuu ajatukseen siitä, että lapsi tulee iän myötä tietoiseksi ja kiinnostuu asioista, jotka hänelle luonnollisesti kuuluvat. 4-vuotias on siis kiinnostunut eri asioista seksuaalisuuteen liittyen kuin 7- tai 13-vuotias. Ikätason mukaiset asiat ovat lapselle kiinnostavia, ikätason ylittävät asiat taas eivät kiinnosta lasta, ne ovat lapsen kehityksen vaiheessa epäoleellisia ja jopa vahingollisia. (Haugaard 1996, 87; Heiman ym. 1998, 293.) Suojelun näkökulmasta pieni lapsi ei tarvitse tietoa seksuaalisuudesta, koska seksuaalisuus on ajankohtaista hänelle vasta isompana, mahdollisesti vasta murrosiässä. Tätä aiemmin tieto on lapselle kehityksellisesti epärelevanttia ja

jopa haitallista. (Davies & Robinson 2010, 251.) Ingman-Fribergin ja Cacciatoren (2016, 18–19) mukaan aikuisten suhtautumisessa lasten seksuaalisuuteen tulee usein esiin huoli siitä, että lapsi on kokenut jotain liian aikuismaista tai lapsen toiminta ei ole ikätasoista.

Myös Cacciatore (2007) tuo esiin lapsen kehityksen vaihteellisuutta. Hänen mukaansa lapsen seksuaalisuus kehittyy osana psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä ja niiden rinnalla. Lapsen seksuaalisuus siis kehittyy ja muotoutuu samalla, kuin lapsi etenee muissa kehitystehtävissään. Lasta kiinnostavat juuri hänen kehitysvaiheidensa mukaiset asiat. Kullekin kehitysportaalle pysähtyminen ja portaalle kuuluvien asioiden pohtiminen on lapselle ominaista. Lapsen seksuaalisuuden suojaaminen on suojelua häiriöiltä. Häiriöitä ovat kaikki ikätasoon kuulumattomat asiat. Lapset tulevat kyllä osallisiksi sisarustensa ja muiden lasten erilaisista kehitysvaiheista ja se saattaa hetkellisesti hämmentää lasta ja tuottaa kiirettä kasvaa isoksi, jolloin lapsi pyrkii seuraaviin kehitysvaiheisiin enenaikaisesti. Lapsen oman kehitysvaiheen suojaamiseksi voi kuitenkin rauhoittaa lasta hänen omaan kehitysvaiheeseen liittyviin asioihin keskittymällä. (WHO 2010, 22–23; Cacciatore 2007, 110–112; Okami ym. 1997, 340; 342–343.)

Santtilan ym. (2006, 4) mukaan lapsen seksuaalisuus on esimerkiksi uteliaisuutta omia ja toisten sukuelimiä kohtaan, omien sukuelinten tutkimista ja koskettelua, oman kehon esittely ja seksuaalisten sanojen käyttäminen puheessa ja kaikki edellä mainittu käyttäytyminen nämä yhteistoiminnallisesti muiden lasten kanssa. Tarkemmin nämä voidaan jaotella neljään eri kategoriaan: 1) Itsetyydytys tai sukupuolielinten koskettelu, 2) seksuaalissävytteinen kiroilu ja oman kehon esittely, 3) läheisyyden tavoittelu tai hämmennys omasta sukupuoliroolista sekä 4) kajoava sekä puolustautuva seksuaalinen käyttäytyminen. (Santtila ym. 2006, 10–12.)

Lapsen seksuaalista toimintaa voidaan tutkia myös sen yleisyyden perusteella. Päiväkodin työntekijöiden mukaan lapsilla yleisimmin esiintyvää seksuaalisuuteen liittyvää toimintaa olivat sukupuolirooleihin liittyvät kotileikit ja toiseksi yleisintä lääkrileikit. Yleistä oli myös kiinnostus sukupuolten välisiin eroihin, koskettamiseen, kiinnostukseen toisten kehosta ja mielipiteet vastakkaisesta sukupuolesta. Hieman vähemmän esiintyi kiinnostusta tirkistelyyn, aktiivista muiden koskettelua, itsetyydytystä, viettelevää käyttäytymistä, ja julkista kehon tutkimista. Muunlainen toiminta, joka oli

kajoavaa ja aikuisten väliseen seksuaalisuuteen viittaavaa ei juurikaan esiintynyt, tai sitä esiintyi erittäin vähän. (Sandnabba, Santtila, Wännas & Krook 2003, 585–589.) Heiman ym. (1998, 293) tuovat esiin, että yksi tapa arvioida lapsen käyttäytymistä on se, että ei arvioida sitä vain tekojen perusteella, vaan sen tulkinnan, onko lapsen seksuaalinen toiminta lapsenomaisesti tutkivaa vai onko siinä jokin eroottinen sävy. Aikuisella tavalla eroottisuuden ei katsota kuuluvan lapsuuden seksuaalisuuteen.

2.1.4 Lapsen viattomuuden ja haavoittuvuuden retoriikka

Lapsen viattomuuden suojelemisesta on tullut seksuaalisuuden alueella tärkeä arvo (Robinson 2012, 260; Davies & Robinsonin 2010, 250). Myös Mayer (2007, 85) tuo esiin, että lapsuuteen sisältyy automaattisesti viattomuuden ja lapsuuden pyhyiden käsitteet, joten lapsuudella perusteleminen on tullut itsessään tehokas retorinen keino moraalisisessa argumentoinnissa missä tahansa lapsiin liittyvissä asioissa. Lapsen viattomuuden suojelemiseksi lapsuus pyritään säilyttämään vapaana seksuaalisuuden vaikutuksilta. Seksuaalisuus nähdään aikuisten alueena ja lapsen viattomuutta uhkaa tämä aikuisen alueelle tuleminen. Aikuisen alueelle tuleminen kuvaa esimerkiksi se, että lapsi tietää ”liikaa” ja hänellä on sanavarasto puhua seksuaalisuudesta. Liikaa tietämisen ajatellaan olevan ongelmallista siksi, että se saattaisi edistää lapsen seksuaalista aktiivisuutta ja johtaa liian varhain aloitettuun seksielämään. Toiseksi lapsen tiedot seksuaalisuudesta katsotaan johtuvan siinä, että lapsi on joutunut kaltoinkohtelun uhriksi. Viattomuuden rikkoutumisesta seurauksena on moraalinen paniikki. Moraalinen paniikki on seurausta siitä, että aikuiset lapsen suojelijana ja seksuaalisuuteen liittyvän tiedon portinvartijana ovat epäonnistuneet tehtävässään. (Davies & Robinson 2010, 250; WHO 2010, 14; Robinson 2012, 257–261; 265; MacNaughton, ym. 2007, 459.)

Meyer (2007) esittää lapsen haavoittuvuuden ja viattomuuden ylläpitämisen kehämäisenä prosessina. Lapsen haavoittuvuutta kuvaillaan lapsen sisäisenä ominaisuutena, kuten fyysisenä heikkoutena ja sosiaalisten taitojen puuttumisena suhteessa aikuisiin. Lapsi on viaton, koska hänellä on sisäisiä ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä haavoittuvan ja jonka vuoksi lasta täytyy suojella rakenteellisin keinoin. Meyerin mukaan viattomuuden ja haavoittuvuuden painottaminen tuottavat rakenteita ja käytäntöjä, jotka vahvistavat niitä. Toisin sanoen lapsen rakenteellista haavoittuvuutta

ylläpidetään tulkitsemalla haavoittuvuutta lapsen sisäisenä ominaisuutena ja luomalla käytäntöjä, jotka estävät lasta harjoittamasta omia oikeuksiaan. (Meyer 2007, 89–91; 102.)

2.2 Toimijuuden näkökulma lapsen seksuaalisuuteen

2.2.1 Lapsuuskäsityksen muutos ja lapsuudentutkimus

Lapsuudentutkimus on monitieteinen yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen alue, jossa keskeinen tavoite on lasten ymmärtäminen yhteiskunnan ja yhteisön jäsenenä ja toimijoina sekä lapsuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Se alkoi vahvistua 1980-luvulla, jolloin havaittiin, että kaikki yhteiskuntateoriat on kirjoitettu ikään kuin kaikki yhteiskunnalliset toimijat olisivat aikuisia. Lapsia ei ole käsitetty yhteiskunnallisiin prosesseihin osallistujina. Havainnot lapsuutta koskevan tiedon aikuiskeskeisyydestä johtivat etsimään tapoja, joilla saadaan tietoa lasten asemista ja näkökulmista. Tarve lapsuudentutkimukselle syntyi tarpeesta käsitteellistää lapsuutta yhteiskunnallisena ilmiönä. Naturalistisen lapsuudentutkimuksen rinnalle nousikin erityisesti sosiologinen lapsuudentutkimus, jossa lapsuus nähdään historiallisesti muuttuvana ja kulttuurisena ilmiönä. Lapsuus ei siten ole annettu ja muuttumaton, vaan lapsuutta tuotetaan, konstruoidaan. Ei ole olemassa yhtä lapsuutta, vaan monia lapsuuksia. Lapsuuden konstruktioivinen käsitys tarkoittaa myös sitä, että lapsuuden tekeminen ei ole rauhallinen prosessi vaan kamppailua ideologisilla kentillä. (Alanen 2009, 16–19; Bardy 2009, 59.)

Lapsuudentutkimuksessa on tuotu esiin, että lapset ovat toimijoita, jotka myös osallistuvat rakentamaan niin lapsuutta kuin ympäröivää yhteiskuntaakin. He eivät ole pelkästään vastaanottavia osapuolia yhteiskunnallisissa suhdejärjestelmissä eivätkä lähisuhteissaan, vaan he antavat osuutensa näihin suhteisiin. Lapsuudentutkimuksessa on pyritty antamaan ”ääni” lapsille ja havaitsemaan lasten ”ansiot”, heidän osaamisensa ja tekemisensä, joilla on vaikutuksia heidän lähiympäristöihin sekä laajemmat yhteiskunnallisesti (Alanen 2009, 9; 20–23.)

Lapsuudentutkimuksen tutkimuksen periaatteena on, että nähdään lapsi ajattelevana, järkipäisenä ja tuntevana tekijänä ja kokijana. Lapset ja aikuiset ovat ensisijaisesti ihmisiä. Lasten ja aikuis-

ten välille ei rakenneta vastakkainasettelua kehittymätön-kehittynyt, ajattelematon-ajatteleva, ymmärtämätön-ymmärtävä tai opetteleva-osaava. Lapsella on omia, erityisiä toimintatapoja, mutta hän ei ole muusta kulttuurista ja muista toimijoista erillään. Pienellä lapsella on taito ja halu aktiivisesti oppia ja toimia. Lapsi tarvitsee hoitoa ja on kasvatuksen kohteena, mutta myös yhteistoiminnassa ja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja osallisena yhteisönsä rakentamisessa. Tutkimuksessa korostetaan lasten osallisuutta omaa elämäänsä koskevissa tapahtumissa ja päätöksissä. (Karlsson 2012a, 39–40; 50.) Lapsille on ominaista leikki ja leikillisuus, ihmettely, kokeileminen ja huumori. Lapset ilmaisevat itseään monesti eri tavoin kuin aikuiset ja käyttävät muita ilmaisutapoja kuin puhuttua kieltä. Osallisuus ja toimijuus ovat keskeisiä käsitteitä lapsinäkökulmaisessa toiminnassa ja tutkimuksessa. Toimijuuden toteutuminen vaatii pääsyä toimijuuden piiriin eli sitä, että lapsen toimijuus tulee nähdä ja kuulla. Toisin sanoen mahdollisuutta ja halua vaikuttaa tai muuttaa sitä toimintaa, jonka toteuttamiseen tai tuottamiseen osallistuu. (Rainio 2012, 108; 114–115.)

Pösö (2012, 82–84) on kirjoittanut lapsen toimijuuden periaatteesta. Hänen mukaansa haasteena on se, miten lapsille taataan tasa-arvoinen asema aikuisten rinnalla, mutta samalla tunnustetaan erityisen suojelun tarve. Toimijuuden näkökulmassa ei siis kiisteta lapsen tarvetta suojelulle, lähtökohdiana vain on lapsen ja aikuisen tasa-arvoisempi asema toisiinsa nähden ja aikuisten vallan tiedostaminen. Yleisesti lapsen toimijuus ja kansalaisuus tarkoittavat osallisuutta häntä itseään koskevissa asioissa ja tunnustettua asemaa sosiaalisena toimijana. Lapsilla on tämän näkemyksen mukaan oikeus ilmaista mielipiteitään ja ne pitäisi lapsen iästä riippumatta ottaa huomioon. Lapsen äänen kuuleminen on myös sitä, että kunnioitetaan ja tunnustetaan lapsen ja aikuisen ihmisarvo yhtäläisesti. Ihmisarvoon kuuluu oikeus tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti. (MacNaughton ym 2007, 461.)

2.2.2 Lapsen kansalaisuus

Lapsen äänen ja ansioiden tunnustaminen antaa lapselle kansalaisuuden. Oikeus kansalaisuuteen on kirjattu ihmisoikeuksien julistuksen 15 artiklaan. Oikeus kansalaisuuteen ei tee eroa aikuisen ja lapsen välillä. (United Nations Human Rights 2017.) Richardson (1998, 84;90) kuvailee kansalaisuutta kolmen T.H. Marshallin 1950-luvulla määritelmän avulla. (ks. myös Kiili 2011, 169.) Kansalaisuuteen kuuluvat oikeudelliset, poliittiset ja sosiaaliset oikeudet. Oikeudelliseen näkökulmaan kuuluu oikeus yksityisomistukseen, sananvapauteen ja uskonnonvapauteen. Poliittinen vapaus liittyy

oikeuteen osallistua politiikkaan: äänestää, asettua ehdolle ja käyttää poliittista valtaa. Sosiaaliset oikeudet ovat oikeuksia turvallisuuteen, koulutukseen, ihmisarvoiseen elämään ja uusimpana määritelmänä myös sosiaaliturvaan, kuten terveydenhoitoon ja työttömyysturvaan. Jans (2004, 38) myös lisää kansalaisuuden ominaisuuksiin velvollisuudet, kuten velvollisuuden noudattaa lakia ja olla kunnollinen.

Lasten kansalaisuus edellä mainittujen määritelmien kautta tulkittuna ei ole yksiselitteinen. Lasten oikeudet eivät ole yhtäläiset aikuisten oikeuksien kanssa, mutta ihmisarvon näkökulmasta lapsilla on sama asema kansalaisina kuin aikuisillakin. Lasten kansalaisuutta käsitellään yleisemmin lasten oikeuksien näkökulmasta. Pösön (2012, 82–83) mukaan YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa lasten oikeudet kuuluvat yleisiin ihmisoikeuksiin ja ihmisarvoon: lapsilla on sama arvo kuin aikuisillakin. Lisäksi periaatteisiin kuuluu kunnioitus perusvapauksia kohtaa, lapsen etu ja oikeusturva. Pösön mukaan lapsuudelle on kuitenkin ominaista alisteisuus ja riippuvuus aikuisista, jonka vuoksi lapsia ja aikuisia ei voisi asettaa tasavertaiseen asemaan toistensa kanssa eikä pitää samojen oikeuksien haltijoina kuin aikuista. Kiili (2011, 171) jatkaa, että perinteisen kansalaisuuskäsityksen mukaan lapsi vasta harjoittelee kansalaisuuttaan ja on potentiaalinen kansalainen, mutta ei kansalainen tässä ja nyt. Myös Kiili toteaa, että kansalaisuuteen liittyvät oikeudet, kuten oikeus äänestää, puuttuu lapselta. Monilta muilta osin taas, kuten koulutuksen ja sosiaaliturvan muodossa, kansalaisuuden ulottaminen koskemaan lapsia on mahdollinen.

Kiili (2011, 171) kuitenkin jatkaa, että kansalaisuus ei ole staattinen tila, vaan horisontaalinen ja muuttuva prosessi. Prosessiajattelu mahdollistaa vallan kyseenalaistamisen: kansalaisuus ei tarkoita vain tiettyjä annettuja oikeuksia, vaan mahdollisuutta muokata oman kansalaisuutensa tapoja ja muotoja. Oikeuksien saavuttaminen ja niiden sisällön muokkaaminen ovat yhtä tärkeitä, kuin oikeudet sinänsä. Horisontaaliseen prosessiin kuuluu yhteiskunnan näkeminen suhteina. Suhteet ulottuvat koskemaan myös lapsia: miten lapset on asemoitu ja miten he itse asemoivat itsensä näissä suhteissa. Lapset ja aikuiset ovat yhdenvertaisia ihmisoikeudellisissa kysymyksissä. Samalla on otettava huomioon lasten erityislaatuisuus, kuten leikillisuus ja erot toimintakulttuurissa (Karlsson 2012a, 41).

Nealen (2004, 3–4;7) mukaan lapsuudentutkimuksen periaatteiden mukaan kansalaisuus ulottuu koskemaan myös lapsia. Nämä periaatteet ovat: 1) lapset ovat ihmisiä, 2) lapsilla on vahvuuksia ja kompetenssia, 3) lapset tarvitsevat tunnustusta, arvostusta ja mahdollisuuksia osallistua sekä 4) lapset vaikuttavat omaan lapsuuteensa. Lapsilla tulee olla mahdollisuus päätöksentekoon heitä itseään koskevilla asioilla. Se ei tarkoita yksittäisiä tapahtumia, jossa lapsia kuunnellaan, vaan prosessi jossa mahdollisesta lasten kokonaisvaltainen osallistuminen. Näkemyksessä lapsesta sosiaalisena toimijana korostuu lapsen oikeus ilmaista mielipiteitään ja se, että ne tulee lapsen iästä riippumatta ottaa huomioon.

Perustuslaki ei tee eroa lapsen ja aikuisen välillä oikeudessa olla osallisena itseään koskevilla asioilla. Lapsen oikeudesta osallisuuteen on säädetty lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä kansallisessa lainsäädännössä. Lapsen osallisuus tarkoittaa laajasti ymmärrettynä lapsen mahdollisuutta olla osallisena yhteisössään ja siihen vaikuttamista. Lapsikansalaisella on oikeus osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuuteen kaikissa häntä koskevilla asioilla. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Myös Suomen perustuslaissa todetaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Myös pienillä lapsilla on oikeus osallisuuteen. Silloin korostuu aikuisten rooli osallisuuden edellytysten luojana. Pienten lasten kohdalla korostuu arkikäytännössä tapahtuva lapsen kuuleminen yksilönä. (Lastensuojelun käsikirja 2017; Suomen Perustuslaki 1999/731.)

2.2.3 Lapsen seksuaalinen kansalaisuus

Seksuaalisuus on erottamaton osa ihmisen subjektiivista kokemusta ja identiteettiä iästä riippumatta. Identiteetti taas on erottamaton osa kansalaisuutta, siten seksuaalisuus voidaan ulottaa koskemaan myös kansalaisuutta. (Illes 2012, 616; Gannon 2013, 373.) Richardsonin (1998, 90) mukaan taas kansalaisuuden käsitteen voi ulottaa seksuaalisuuteen sillä perusteella, että täysivaltainen kansalaisuus voi toteutua vain hegemonisen heteroseksuaalisuuden diskurssissa. Heteronormatiivisuus tuottaakin seksuaalista toiseutta, johon seksuaalivähemmistöt ja lapset kuuluvat. Toiseuden asema toimii myös esteenä täysivaltaisen kansalaisuuden toteutumisessa.

Robinsonin (2012, 262–263) mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja lapset ovat sellaisessa seksuaalisen kansalaisen subjektiossa, joka on yksityinen, ei-radikaali ja epäerotisoitu. Toisuuden seksuaalisuus pidetään hallinnassa, sitä valvotaan ja rajoitetaan. Seksuaalioikeuksia annetaan sillä oletuksella, että ne pidetään yksityisinä ja näkymättömissä. Lasten seksuaalisuuden oletetaan pysyvän näkymättömissä ja rajoittuvan kotiin, joka on vanhempien vallankäytön kenttä. Vallankäytön näkökulmasta raja aikuisuuden ja lapsuuden välillä on tärkeää ja seksuaalisuus on valjastettu tämän rajan tekemiseen. (Robinson 2012, 261.) Myös Illes (2012, 616; 622–623) tuo esiin yksityisen ja julkisen ongelman. Hänen mukaansa vaikeutta ymmärtää lapsen seksuaalisen kansalaisuuden käsite tuottaa se, että kansalaisuus saa erilaiset ilmenemismuodot yksityisessä ja julkisessa tilassa. Näiden välillä on este, eikä seksuaalisuutta ei ole helppo nähdä molempien näkökulmien kautta, joten halutaan nähdä se vain yksityisenä asiana. Illes kuitenkin esittää, että seksuaalisuus ei ole pelkästään yksityisasiasia, koska seksuaalisuutta organisoidaan ja hallitaan julkisella alueella.

Lapsen toimijuuden korostamisessa miellelyhtymänä lapsen seksuaalioikeuksista ja kansalaisuudesta saattaakin olla seksuaalisuuden ilmaisu aikuisella tavalla. Toimijuuden näkökulma ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset tekevät samoja asioita kuin aikuiset. Lapsen toimijuus ei tarkoita lapsuuden loppumista tai sitä, että lapset saisivat kaikki samat oikeudet ja vastuut kuin aikuiset. Kyse on toimijuudesta suhteutettuna lapsuuteen ja lapsuuden erityisiin ominaisuuksiin. (Jans 2004.) Seksuaalisuuden käsitettä ei pidä ymmärtää pelkästään aikuisen seksuaalisuutena eikä antaa lapsen seksuaalisuudelle merkityksiä aikuisuudesta käsin. (WHO 2010, 22;24.)

Egan ja Hawkes (2009, 393–396) esittävät, että vaikka lapsen mahdollisuuksia toimijuuteen on parannettu muilla alueilla, se on jäänyt puutteelliseksi heidän omasta seksuaalisuudesta päättämisessä. Heidän mukaansa lapsuuden seksuaalisuus pitää käsitteellistää uudelleen ja tunnustaa lapsi myös seksuaalisena toimijana. He esittävätkin, että pitäisi luoda sellainen sosiaalinen ympäristö, jossa tunnustetaan lapset ja aikuisten yhtäläisesti toimijoina ja edistetään lasten itsemääräämistä ja seksuaalioikeuksien toteutumista. Tämä voitaisiin tehdä siten, että ei konstruoida lapsuutta alistaiseksi aikuisuudelle, tai prosessina aikuiseksi kasvamisessa, koska se väheksyy lapsuuden arvoa elämänvaiheena sinänsä. Lapsuuden tunnustaminen auttaa ottamaan lapset vakavasti laillisina toimi-

joina yhteiskunnassa. Yhteiskunnalliset keskustelut voisivat auttaa edistämään lapsen seksuaalioikeuksien toteutumista ja lapsen seksuaalisen kansalaisuuden tunnustamista, eikä sen toteutumien voi tapahtua yksityisessä tilassa tai olla riippuvainen perheestä.

2.2.4 Lasten seksuaalioikeuksien toteutuminen

Maailman terveysjärjestö WHO ja BZgA Federal Centre for Health Education ovat luoneet seksuaalikasvatuksen standardit -oppaat varhaiskasvatukselle ja perusopetukseen. Seksuaalikasvatuksen standardit ovat askel lapsen seksuaalisen toimijuuden tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Standardeissa painotetaan holistista näkemystä ihmisen seksuaalisuudesta läpi elämän. Holistisella seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan sitä, että seksuaalikasvatus ymmärretään kokonaisvaltaisesti kognitiivisena, emotionaalisena, sosiaalisena ja fyysisenä prosessina. Seksuaalikasvatusta tarvitaan, jotta lapset ja nuoret oppivat ymmärtämään oman kehonsa toimintoja ja haluja ja saavat tarvitsemansa tiedot, taidot ja positiiviset arvot omasta seksuaalisuudesta nauttimiseksi. Näin seksuaalisuudella on mahdollisuudet muodostua voimavaraksi lapsen elämään. Tämä tarkoittaa sitä, että aiemman uhkia ja riskejä painottavan seksuaalikasvatuksen (ei-toivotut raskaudet, sukupuolitaudit) sijaan korostetaan seksuaalisuuden rikastuttavaa ja tyytyväisyyttä lisäävää näkökulmaa. (WHO 2014, 7.)

Standardien lähtöajatus on, että lapset ovat seksuaalisia toimijoita. Lapset ovat kiinnostuneita seksuaalisuudesta ja he rakentavat kuvaa todellisuudesta pienistä tiedonjyvistä. Lapsilla on oikeus saada seksuaalisuudesta oikeaa tietoa. Standardien mukaan varhaiskasvatuksen ja opetuksen tarkoitus on korvata epävirallinen ja väärä tieto oikealla tiedolla. (WHO 2010, 29.) Lisäksi standardeissa painotetaan, että lapsella on oikeus ymmärtää omaa seksuaalisuuttaan. Oppaassa mainitaan, että ”--ihmisillä on oikeus tietää seksuaalisuudesta sekä oikeus itsehallintaan niin seksuaalisuuden osalta kuin muillakin elämäalueilla”. (WHO 2014, 7–8.) Illesin (2012, 616, 622–623) mukaan konkreettisesti se tarkoittaa seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa itsemääräämisoikeuden toteutumista ja vapautta aikuisen auktoriteetista. ”*Koska olet lapsi*” ei ole riittävä argumentti epäämään lapselta näitä oikeuksia.

WHO (2010, 17) on luonnostellut seksuaalioikeuksien määritelmää, joka ulottuu koskemaan lapsia samoin kuin ihmisoikeudetkin. Seksuaalioikeuksiin heidän mukaansa kuuluvat ihmisen oikeudet 1)

saavuttaa paras mahdollinen seksuaaliterveyden tila, jonka saavuttamiseksi voi käyttää hyödykseen seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä terveydenhoitopalveluita, 2) oikeus hakea, saada ja levittää seksuaalisuuteen liittyvää tietoa, 3) oikeus saada seksuaalikasvatusta, 4) oikeus kehon koskemattomuuden kunnioittamiseen sekä 5) oikeus valita kumppani.

Lapsen seksuaalioikeuksien toteutuminen pitäisi toteutua yhteiskunnallisesti, se ei voi olla riippuvainen vanhempien suostumuksesta. Tämä tarkoittaa myös sitä, että lapsen seksuaalisuutta ei rajata yksityiseen tilaan tai perheen sisään. Koti ja perhe voi olla vaikea kasvuympäristö lapselle, jonka sukupuoli-identiteetti tai seksuaalinen suuntautuminen ei ole heteronormatiivinen. Toiseksi on yleisempää, että lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu tapahtuu jonkin lähipiiriin kuuluvan tekemänä kuin tuntemattoman tekemänä. Siten lapsille ei tulisi opettaa, että vain vieraat ihmiset ovat vaarallisia ja kaikkiin tuttuihin voi luottaa. (Egan ja Hawkes 2009, 395–396; Davies & Robinson & 2010, 255.)

Davies ja Robinson (2010, 255–258) esittävät, että lapset joka tapauksessa tietävät enemmän seksuaalisuudesta kuin vanhemmat ajattelevat, mutta osa tiedosta voi olla virheellistä. Lapset alkavat muodostaa omia käsityksiään sukupuolesta, ihmissuhteista ja seksuaalisuudesta kaikista saatavilla olevista lähteistä, ikätovereilta tai mediasta. Osa tiedosta on väärääkin tietoa ja se edustaa usein heteronormatiivista maailmankuvaa. Jo pienille lapsille on selvää, että he menevät aikuisena naimisiin toista sukupuolta olevan ihmisen kanssa ja lasten saaminen on naimisiin menon looginen seuraus. Lasten väärä tieto seksuaalisuudesta voi olla aikuisten mielestä harmitonta ja jopa viehättävää, mutta muulla aihealueella lapsen väärä tieto korjataan.

Seksuaalisuudesta puhuminen voi olla jopa varhaiskasvatuksen ammattilaisille arka aihe ja siihen voi liittyä kielteisiä ennakkoluuloja, huonoja kokemuksia ja vääriä uskomuksia. Yhteiset käytännöt seksuaalisuudesta puhumiseen puuttuvat. Tämä voi johtaa siihen, että lapselle vastataan vain siihen, mitä hän kysyy tai sivuutetaan lapsen kysymys, jolloin lapsi huomaa, että aikuiset suhtautuvat seksuaalisuuteen kielteisesti eikä uskalla ottaa aihetta esiin tai kysyä. Tämä ei voi kuitenkaan tarkoittaa sitä, että jos lapsi ei kysy seksuaalisuudesta mitään, hän ei myöskään saa siitä tietoa. Kun aikuiset avaavat keskustelun, lapsetkin uskaltavat puhua ja saavat sanoja kuvailla seksuaalisuutta. (Ingman-Friberg 2016, 41–52; Ingman-Friberg & Cacciatore & Friberg-Hommas 2016, 59–62.)

Gannon (2013) tuo esiin konkreettisesti, että seksuaalikasvatuskirjat toimivat sekä seksuaalisen kansalaisuuden toteuttamisen, mutta myös hallinnan keinoina. Hän on tutkinut seksuaalikasvatuskuvakirjoja eri vuosikymmeniltä (1950-, 1970- ja 2000-luvuilta) ja toteaa, että uusimmassa teoksessa lapsille tuodaan eniten esiin seksuaaliseen kansalaisuuteen liittyviä elementtejä: oikeus tietoon ja oikeus päättää omasta ruumiistaan. Lisäksi kirjassa lapsilla oletetaan olevan kykyä suojella itseään ja olla vastuullinen. Toisaalta kirjoissa painotetaan myös kullekin aikakaudelle tyypillistä seksuaalimoraalia: 1950-luvulla seksuaalisuus oli sidoksissa lisääntymiseen ja rajattu kotiin, 1970-luvulla vapaus ja nautinto olivat pääasia, 2000-luvulla taas tasapainottelivat normatiivisuus ja liberaalius. Gannon kuitenkin huomauttaa, että kaikki kirjat voidaan nähdä aikakaudellensa ominaisten piirteiden kautta alkavan tunnistaa lapsen seksuaalista kansalaisuutta. Kirjojen avulla tuodaan tietoa seksuaalisuudesta lasten ulottuville ja lapselle ymmärrettävillä tavoilla: kuvilla. (Gannon 2013, 372; 381.)

Robinson (2012, 264–265; 271) tuo esiin, että on ongelmallista ylipäätään ajatella, että lapsi voi tietää liikaa. Hänen mukaansa lapset altistuvat yhä enemmän seksuaaliselle materiaalille mainonnassa ja populaarikulttuurissa. Lapsilla pitäisi päinvastoin olla tietoa, kriittisiä taitoja ja sanavarastoa käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Lapsilla pitäisi olla kykyä arvioida sitä, mikä seksuaalisuudessa on oikein ja väärin. Tiedon epääminen lapselta aiheuttaa päinvastoin lapsen haavoittuvuutta seksuaalisuudessa. Daviesin ja Robinsonin (2010, 251; 255) mukaan on tärkeää, että lapsille tarjotaan riittävästi tietoa ja opetetaan 'seksuaalisuuden lukutaitoa'. Näin lapset oppivat tarkastelemaan seksuaalisuuteen liittyviä asioita myös kriittisesti ja heillä on kompetenssia puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Myös Ingman-Friberg ym. (2016, 61) tuovat esiin, että jos lapsille ei opeteta omista oikeuksistaan tai anneta sanoja, he eivät myöskään uskalla tai osaa kertoa ikävistä kokemuksistaan. Toimijuuden näkökulma voidaan siis ulottaa myös lapsen suojelun keinoksi: lasta voi suojella vain antamalla hänelle riittävästi asiallista tietoa ja keinoja käyttää itsemääräämistään.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Aineisto

Tutkimukseni aineisto on osa Väestöliiton Laseke-tutkimuaineistoa *”Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja – tavallista arkea vai tarua 0–6-vuotiaiden lasten päivähoidosta ja kodeista.”* Väestöliitto on tehnyt kaksi pienten lasten seksuaalikasvatuksen nykytilaa kartoittavaa kyselytutkimusta. Ensimmäinen kysely tehtiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille vuonna 2013, toinen 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmille vuonna 2014. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 15.) Molemmat kyselytutkimukset on toteutettu Internet-kyselyinä. Kyselyjen tavoitteena oli saada tietoa siitä 1) mitä lapset spontaanisti tuottavat, eli miten lapsen seksuaalisuus ilmenee kodeissa ja päivähoidossa ja 2) saada tietoa vanhempien ja ammattilaisten kokemuksista, haasteista ja mielipiteistä koskien 0–6-vuotiaiden lasten seksuaalisvatusta ja seksuaaliterveyden tukemista ja suojaamista. Vastauksia ammattilaisten kyselyyn tuli 507 ja vanhempien kyselyyn 614. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32–33.) Kyselyiden tuloksia on koottu kirjaan *”Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä”* (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016 toim).

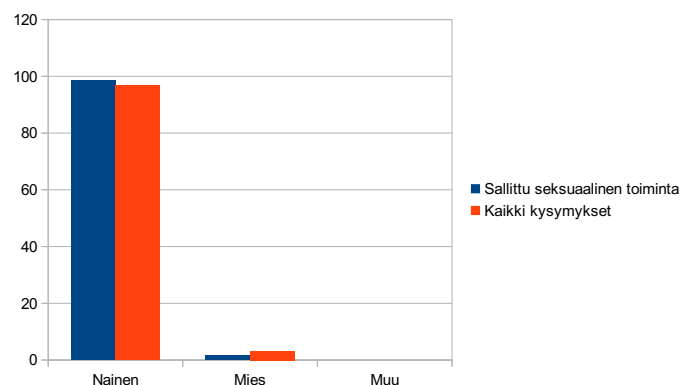
Vanhemmille suunnattu kysely kohdistuu arjessa tapahtuvaan seksuaalikasvatukseen ja lapsen seksuaalisuuden havainnointiin. Kyselyn saatekirjeessä seksuaalisuus on määritelty laajasti kehoon, hygieniaan, läheisyyteen, tunteisiin, tietoon ja turvataitoihin liittyviin asioihin. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa siitä, mitä lapset sanovat, tekevät, leikkivät ja kysyvät perheissään seksuaalisuuteen liittyen. Lisäksi tarkoituksena on kartoittaa vanhempien itsensä saamaa seksuaalikasvatusta sekä mielipiteitä ja asenteita lasten seksuaaliterveyden tukemisesta ja sen suojaamisesta. Tietoa tarvitaan esimerkiksi Väestöliiton seksuaalikasvatusmallien ja materiaalien tuottamisen tueksi.

Tässä tutkimuksessa käytän aineistona vastauksia yhdestä kyselyn avoimesta kysymyksestä: *”Minkälainen seksuaalinen käytös lapselle on mielestäsi sallittua ja millaiseen pitää puuttua? Mielellään myös perustele vastaus.”* Vastausten määrä tähän kysymykseen on 272, yhteen tekstitiedostoon yhdistettynä aineiston pituus on 28 sivua. Hieman yli puolet (56%) koko kyselyyn vastanneista on jättänyt vastaamatta tutkimaani kysymykseen. Kysymyksen vaikeus tai työläys vastata avoimeen ky-

symykseen voivat olla selityksiä vastaamatta jättämiselle. Lapsen seksuaaliseen toimintaan puuttumisen rajanvetojen kuvailu sanallisesti on kenties aikaa vievä pohdinta, johon kaikki vastaajat eivät ole ryhtyneet. Kuten eräs vastaaja toteaa: ”Vaikea vastata kun itse mietin maalaisjärjellä kasvatusta.”²⁰⁹

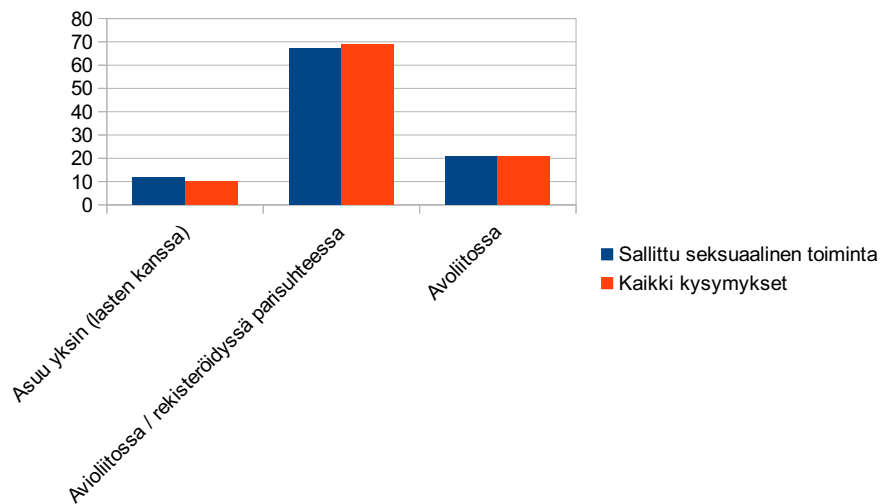
Vastaukset kyselyyn ovat anonymymejä, joten aineiston anonymisointia ei tarvinnut erikseen tehdä. Aineisto ei sisältänyt myöskään sellaisia vastauksia, jossa olisi ollut niin yksityiskohtaista tietoa, että vastaajan henkilöllisyys olisi siitä mahdollista tunnistaa. Tämän tutkimuksen teossa olen käsitellyt vain sitä osaa aineistosta, joka koskee tutkimustani, sekä kaikkien vastaajien demografisia tilastotietoja. Olen käsitellyt aineistoa luottamuksellisesti ja huolehtinut aineiston salassapidosta. Vanhemmat ovat antaneet suostumuksensa tutkimukseen osallistuessaan siihen vapaaehtoisesti, joten tutkimuslupaa ei tälle tutkimukselle ole erikseen tarvinnut hakea. Väestöliitto on kuitenkin saanut tutkimukselle myönteisen kannan Helsingin yliopiston Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnalta.

Seuraavaksi kuvailen vastaajien taustoja ja vertaan koko kyselyyn vastanneita (kuvioissa ”kaikki kysymykset”) niihin, jotka ovat vastanneet tutkimaani kysymykseen (”sallittu seksuaalinen toiminta”). Kuvioissa 1-5 on vertailtu vastaajien sukupuolta, koulutustasoa, elämäntilannetta, uskonnollista vakaumusta ja lasten lukumäärää. Lähes kaikki kyselyyn vastanneista ovat naisia, heitä on 96,9% koko kyselyyn vastanneista (kuvio 1). Lukumääräisesti miehiä on kyselyyn vastanneista 19. Kysymykseeni vastanneista vielä hieman suurempi osa on naisia, 98,9 %. Lukumääräisesti miesten vastauksia on kolme. Voikin sanoa, että aineistoni koostuu naisten vastauksista.

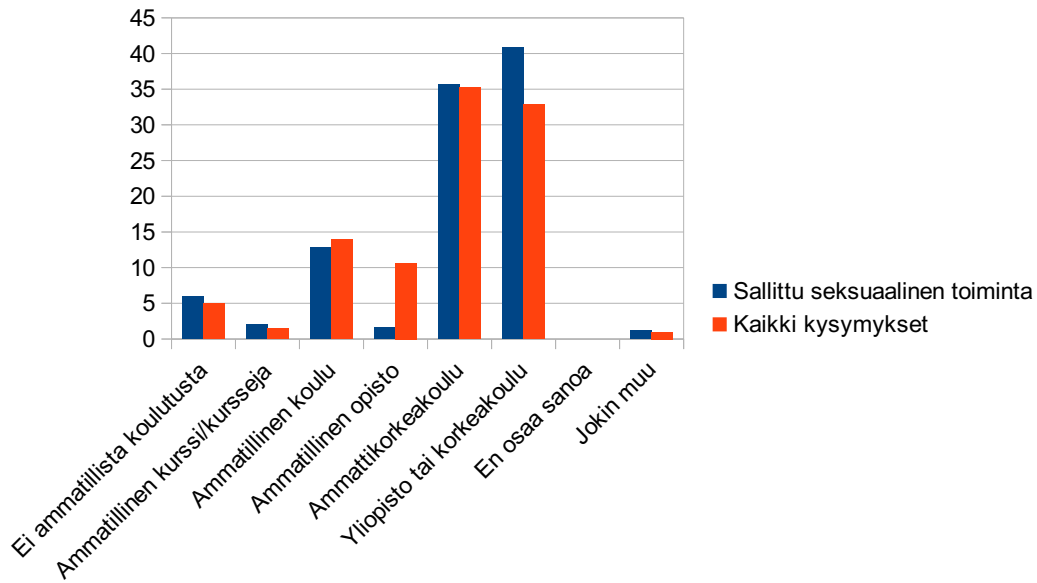
Kuvio 1. Vastaajien sukupuoli.

Suurin osa vastanneista elää joko avo- tai avioliitossa, yhteensä 89,9 % kaikkiin kysymyksiin vastanneista ja 88% kysymykseeni vastanneista elää avo- tai avioliitossa. Yksin lasten kanssa eläviä on noin kymmenesosa vastanneista. (kuvio 2).

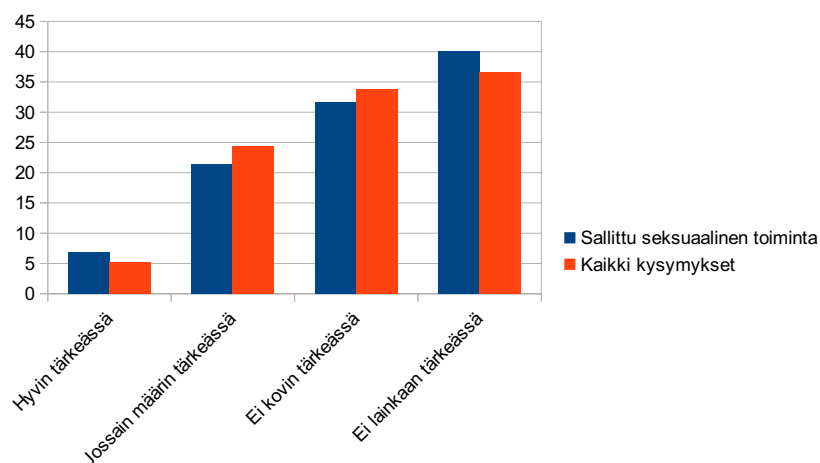
Kuvio 2. Vastaajien elämäntilanne

Huomattavan suuri osa kyselyyn vastanneista on korkeakoulutuksen suorittaneita (kuvio 3). Ammattikorkeakoulu- tai yliopistotasaisen tutkinnon on suorittanut 68,1% kaikista vastanneista ja kysymykseeni vastanneista hieman enemmän, 76,4 %. Yliopistotasaisen korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus korostuu aineistossani: he muodostavat 40,8% kysymykseeni vastanneista. Koko kyselyyn vastanneista heitä on 32,9%. Ammatillisen tai opistotasaisen tutkinnon suorittaneita on yhteensä 24,5% ja kysymykseeni vastanneista 14,4%. Toisin sanoen, koko kyselyyn vastanneista suurin osa on korkeakoulutettuja ja aineistooni vastanneiden keskuudessa korkeakoulutus korostuu entistään.

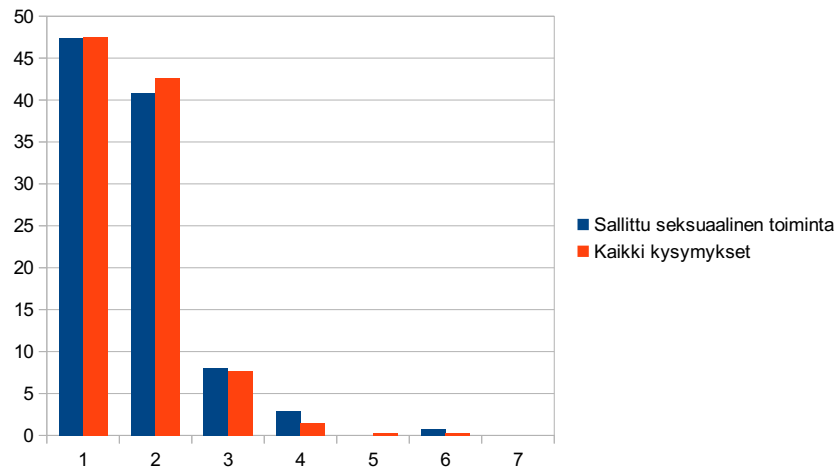
Kuvio 3. Vastaajien koulutustaso

Uskonnollisella vakaumuksella on hajontaa vastanneiden keskuudessa (kuvio 4). Suurimmalle osalle (70,4%) vastanneista uskonto ei ollut lainkaan tärkeä tai ei kovin tärkeä. Lähes kolmannekselle vastanneista (29,7%) uskonnollinen vakaumus on joko hyvin tärkeässä tai jossain määrin tärkeässä osassa. Kysymykseeni vastanneiden keskuudessa näin vastasi 28,4%. Aineistossani korostuu jonkin verran uskontoa hyvin tärkeässä ja toisaalta ei lainkaan tärkeässä osassa pitävät.

Kuvio 4. Vastaajien uskonnollinen vakaumus

Lasten lukumäärä (kuvio 5) ei juurikaan eronnut koko kyselyyn tai kysymykseeni vastanneilla. Suurimmalla osalla, noin 90%, vastaajista on yksi tai kaksi lasta. Kymmenesosalla kolme lasta tai enemmän.

Kuvio 5. Vastaajien lasten lukumäärä

3.2 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on tuottaa jäsennelty vastaus siihen, miten vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaaliseen toimintaan puuttumista ja sen sallimista. Tarkoitukseni on tuoda tämä järkeily esiin ja kuvailla sitä. Kysymyksessä *”Minkälainen seksuaalinen käytös lapselle on mielestäsi sallittua ja millaiseen pitää puuttua? Mielellään perustele vastaus.”* tulee esiin oletus siitä, että on olemassa sallittua ja vanhemman puuttumista vaativaa lapsen seksuaalista toimintaa. Kysymys ohjaa vanhempia ottamaan kantaa lapsen seksuaalisen käyttäytymiseen todellisissa ja kuvitelluissa tilanteissa sekä pohtimaan sitä, miten he omaa toimintaansa perustelevat. Samalla vanhemmat tulevat asettaneeksi itsensä ja lapsen erilaisiin positioihin. Käytän analyysimenetelmänä diskurssianalyysiä, josta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. Diskurssianalyttinen aineiston lukutapa johdattaa tarkastelemaan diskursseja, joita vanhempien järkeilyssä muodostuu.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisten diskurssien kautta vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaaliseen toimintaan puutumista ja sen sallimista?
2. Miten vanhemman ja lapsen positiot diskursseissa rakentuvat?

3.3 Diskurssianalyysi analyysimenetelmä

Sosiaalinen konstruktionismi

Käytän tutkimukseni teoreettis-metodologisena viitekehyksenä sosiaalista konstruktionismia. Sosiaalinen konstruktionismi on teoreettinen viitekehys, jonka avulla voidaan tutkia, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytössä ja muussa toiminnassa. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ihminen ei pysty tavoittamaan todellisuutta puhtaana eikä näkemään sitä objektiivisesti, vaan todellisuus on aina ihmisen merkityksellistämää. Todellisuus rakentuu ihmisten paikallisissa käytännöissä, alhaalta ylöspäin. Todellisuuden kuvia ovat kulttuuriset symbolit ja merkitykset, joista emme ole vapaita, eikä näin ole tarkoituskaan. Symbolien ja merkityksien antaminen on ihmisten välisessä kanssakäymisessä olennaista, ne auttavat meitä suunnistamaan arkipäivän maailmassa. Kun keskustelukumppanimme käyttää käsitteitä ”pöytä” tai ”surullinen”, tiedämme mistä hän puhuu, koska jaamme kulttuuriset merkitykset näille käsitteille. Sosiaalisessa konstruktionismissä tutkimuksen kohteena ovat ihmisten puheet ja tekstit, joiden avulla päästään tutkimaan sitä, miten todellisuutta luodaan ihmisen kielellisessä toiminnassa. (Jokinen 1999, 38–40.)

Konstruktionismin mukaan ajatellaan, että kieli luo todellisuutta, mutta se ei ole heijastuma aidosta ja oikeasta todellisuudesta. Objektiivinen todellisuus ei siten ole tutkimuksen mielenkiinnon kohteena, ainoastaan se, mitä todellisuudesta tiedämme. Kielen takana ei siis oletetakaan olevan mitään aidompaa todellisuutta, koska emme pääsisi siihen käsiksi kuitenkaan. Toisaalta kieltä ei myöskään eroteta todellisuudesta erilliseksi osaksi. Kieli ja todellisuus ovat erottamattomasti kietoutuneet toisiinsa: todellisuus ei muodostu pelkistä merkityksistä, mutta emme voi tarkastella asioita tai esineitä ilman niiden merkityksiä. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 21; Jokinen 1999, 38–40.)

Konstruktionismi käytännön toimintana tulee esiin esimerkiksi siinä, että käyttämällä kieltä konstruimme maailmaa. Toisin sanoen merkityksellistämme kohteet, joista puhumme. Kielen käyttö on siten sosiaalisen todellisuuden järjestämistä, rakentamista, uusintamista ja muuntamista. (Jokinen ym. 1993, 18.) Kuitenkaan universaaleja merkityksiä ei ole olemassa vaan merkitykset rakentuvat aina kontekstisidonnaisesti. Se tarkoittaa, että merkitykset voidaan muodostaa vasta kun sanat tai lauseet tulkitaan osana laajempaa esittämiskontekstiaan. Näin ollen yhteisymmärryksen saavuttaminen merkitysten sisällöstä on monivaiheinen neuvottelu. Neuvottelussa tunnistetaan yhteisiä merkityksiä, luodaan erontekoja ja merkityksellisestään uudelleen asioita. (Jokinen 1999, 39.)

Tutkimukseni lähtökohta on, että seksuaalisuus on sosiaalinen konstruktio, muuttuva ja dynaaminen osatekijä ihmisen subjektiivisessa kokemuksessa itsestä ja maailmasta. Lapsen seksuaalisuus tarkoittaa konstruktionismin viitekehyksessä sitä, että ei ole olemassa mitään oikeaa ja objektiivista lapsen seksuaalisuutta. Lapsuus rakentuu joka aikakaudessa erilaisena ja lapsuuden ja myös suhtautuminen lapsen seksuaalisuuteen vaihtelee. Suhtautumistapa edustaa vallitsevan kulttuurin ja yhteiskunnan arvoja. (Davies & Robinson 2010, 251.) Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa lähtöoletusta siitä, että lapsen seksuaalisuus rakentuu paitsi kulttuurisesti, myös perheiden sisällä ja yksilöllisesti. (WHO 2010: WHO 2014.)

Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi menetelmänä perustuu myös ajatukselle todellisuuden rakentumisesta sosiaalisessa toiminnassa, joten se sopii sosiaalisen konstruktionismin viitekehykseen. Sosiaalinen konstruktionismi on tässä mielessä diskurssianalyysin yläkäsite. Diskurssianalyysin avulla tutkitaan niitä kielellisiä prosesseja ja tuotoksia, joiden kautta yhteinen todellisuutemme rakentuu. Todellisuuden rakentumisessa oleellista on se, miten merkitykset rakentuvat, pysyvät yllä ja muuntuvat. (Jokinen 1999, 41.)

Jokisen ym. (1993, 17–18) määrittelyn mukaan diskurssianalyysi rakentuu viiden taustaoletuksen varaan. Ensimmäinen oletus on kielen sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Toinen lähtöoletus on se, että on olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä. Kolmanneksi merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista. Neljänneksi oletetaan, että toimijat kiinnittyvät merkityssystemeihin ja viidenneksi, että kielenkäytöllä on seurauksia tuottava luonne.

Diskurssit

Jokisen ym. (1993, 27–28) sekä Jokisen & Juhilan (1999, 67; 71) mukaan kieli on systeemi, jossa sanojen merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa ja niistä muodostuu suurempia kokonaisuuksia, systeemejä. Systeemit ovat moninaisia ja niillä on toiminnallinen luonne. Erilaiset systeemit ovat olemassa rinnakkain ja ovat toisiinsa nähden kilpailevien systeemien kenttä. Näitä merkityssysteemejä kutsutaan diskursseiksi. Diskurssit ovat siis luonteeltaan kulttuurisesti vakiintuneita kokonaisuuksia, sanojen, käsitteiden ja kuvausten ryppäitä. Niitä käytetään kontekstuaalisesti, ne ovat tekemistä ja toimintaa. Painottaakseen diskurssien toiminnallista ulottuvuutta tutkijan tehtävä on tuoda ymmärrettäväksi eli eksplikoida, miten ne aktualisoituvat eri tilanteissa ja keskittyä niiden tuottamisen prosessiin, eikä pelkästään lopputulokseen. Diskurssien tunnistamisessa keskitytään selontekoihin, joissa tutkittavaa aihetta kuvaillaan. Aineistolta kysytään, millaisena tutkimuksen kohteena oleva ilmiö ja sen ominaisuudet kuvataan, miten ominaisuuksia yhdistetään ja miten niitä erotellaan. (Jokinen ym. 1993, 28; Jokinen & Juhila 1999, 67; 71.)

Suonisen (2008, 143) mukaan diskurssit ovat aikakaussidonnaisia selontekoja joilla tehdään ymmärrettäväksi kulttuurisia ihanteita. Kasvatuksessa näitä ovat esimerkiksi lapsilähtöisyys, rajojen asettaminen, kiintymyksen osoittaminen ja opettamisen ihanteet. Esimerkiksi vuorovaikutustutkimuksessa näitä diskursseja voidaan käyttää resursseina selonteoissa siitä, mistä vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on kyse tai oli kyse jossain tietyssä tilanteessa. Diskurssit ja niiden asema yhteiskunnassa ei ole pysyvä, vaan ne muuttuvat käytössä ja julkisen keskustelun kautta saadaan myös uusia, kilpailevia diskursseja. (Suoninen 2008, 143.)

Diskurssianalyysi sopii tutkimukseni analyysimenetelmäksi, koska tutkin vanhempien rakentamia merkityskokonaisuuksia siitä järjestyksestä, jota he käyttävät lapsen seksuaalisen toiminnan sallimisessa ja siihen puuttumisessa. Voidaan ajatella, että nämä perustelut ovat ainakin osin kulttuurisesti tunnistettuja ja jaettuja diskursseja. Pysin kuitenkin pitämään mielessä, että diskurssit rakentuvat paikallisesti. Se tarkoittaa, että tutkin tässä aineistossa rakentuvia diskursseja ja pyrin olemaan tekemättä oletuksia, että diskurssit olisi jo etukäteen määritetty tai että ne olisi olemassa tämän tutkimuksen ulkopuolella. (Jokinen & Juhila 2009, 54; 66.)

Vastauksissa kysymykseen *”Minkälainen seksuaalinen käytös lapselle on mielestäsi sallittua ja millaiseen pitää puuttua?”* voi tulla esiin kuvauksia sekä havaitusta että kuvitteellisesta lapsen seksuaalisesta toiminnasta. Aineistoni ei vastaakaan pelkästään siihen, mitä vanhemmat ovat tosiasiallisesti havainneet, vaan mitä toimintoja lapsen seksuaalisuuteen voidaan myös ajatuksen tasolla liittää. Siten vastaukset kertovat myös siitä, millainen on nykyhetken käsitys lapsen seksuaalisesta toiminnasta. Lisäksi kysymyksessä pyydetään vanhempaa ottamaan kantaa siihen, millaiseen lapsen toimintaan pitää puuttua. Vastauksissa siten voi tulla ilmi vanhempien järkeily puuttumisen kynnyksestä sekä mahdollisesti siitä, kenen pitää puuttua lapsen seksuaaliseen toimintaan.

Selonteot

Selonteolla ihminen tekee ymmärrettäväksi omaa toimintaansa. Ihminen ammentaa selontekoja maailmasta ja käyttää niitä käytännöllisesti siten, kuin yleensä arkielämässä olemme tottuneet tekemään asioita ymmärrettäväksi. Se on siis selitystapa ja tapa antaa perusteluja omalle toiminnalle. Sosiaalisen konstruktionismin teorian mukaisesti selonteot ja todellisuus ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, eikä ole mahdollista tietää, kumpi on seurausta kummasta. Suhde on siis kaksisuuntainen: selonteot muokkaavat maailmaa ja maailma pohjautuu selontekoihin. (Suoninen 1999, 20–21; 67.)

Ihminen pitää normaalina jokapäiväisiä toimintoja ja rutiineja, jotka ovat ennakoitavia. Normaalius puolestaan tuottaa moraalista järjestystä, joka on kulttuurista tietoa siitä, miten tilanteissa tulee toimia. Moraalinen järjestys paljastuu rutiinien rikkoutumisessa. Selontekoa ei tarvitse antaa, kun kaikki menee odotusten mukaan. Selonteot liittyvät tilanteisiin, joissa normeja tai moraalialia on rikkottu. Selonteolla selitetään Jokisen ym. mukaan aina jotain odottamatonta tai yllättävää käyttäytymistä. Poikkeavuus selitetään, jonka jälkeen palataan normaaliin olotilaan. Näin selonteot usein myös vahvistavat olemassa olevaa moraalialia, selonteolla poikkeavuus pysyy poikkeavuutena eikä tule normaaliksi. (Jokinen ym. 2012, 132–136.)

Moraalinen järkeily on selontekoja, joissa pohditaan sitä, mikä on oikein ja mikä väärin ja millä perustein. Ihmisen keskinäisessä toiminnassa ei ole ulospääsyä moraalialisesta järjestyksestä. Selonteot ovatkin siten aina luonteeltaan moraalialia: kuvaus ja arviointi kietoutuvat yhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että kun kuvaus ja arviointi sekoittuvat, niitä ei pystytä enää erottamaan toisistaan. Arvioinnille

ei ole olemassa omaa erillistä aluettaan emmekä pysty tunnistamaan, milloin olemme varsinaisesti siirtyneet moraalisen järkeilyn maailmaan. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 70.) Juhilan mukaan (2006, 246) mukaan moraalisten valintojen huomaamiseen vaatii sen havaitsemista, mitä tuli ohitettua, mitä vahvistettua ja mitä jäi kokonaan kuulematta.

Aineistoni analyysissä juuri selonteot ovat tärkeässä osassa. Vanhempien järkeily siitä, mitä lapsen toimintaa he sallivat ja mihin puuttuvat ovat selontekoja. Se on myös moraalista järkeilyä, mutta ei pelkästään sitä, koska järkeilyä tehdään muillakin kuin moraalilla keinoilla. Selonteot muodostavat merkityskokonaisuuksia eli diskursseja siitä, millainen seksuaalinen toiminta on lapselle sallittua ja mihin pitää puuttua.

Subjektipositiot

Subjektipositioilla, josta myöhemmin käytän käsitettä positio, viitataan siihen, miten ihmiset kielenkäytöllään rakentavat itsestään ja toisistaan määrittämiä. Määrittäykset eivät ole pysyviä vaan vaihtelevat tilanteittain. (Jokinen 1999, sivu?) Identiteetti tarkoittaa niitä ominaisuuksia, joita toimija ottaa itselleen, toisille toimijoille ja muut toimijat olettavat hänelle. Subjektipositio taas on paikka, johon liittyy aseman vaihtelut ja lukkiutumiset. Kaikki toiminnot eivät ole mahdollisia kaikissa subjektipositioissa. (Jokinen ym. 1993, 39–40.) Subjektiposition käsitettä tarvitsen erityisesti, kun tutkin, mihin subjektipositioihin lapsi ja vanhempi asettuvat lapsen seksuaalisen toiminnan sallimisen ja puuttumisen diskursseissa. Toisin sanoen kysyn, mitä ominaisuuksia ja paikkoja lapsi ja vanhempi saavat? Miten asema vaihtelee? Lukkiutuuko se?

3.4 Analyysin toteuttaminen

Tutkimukseni käsittelee merkityksenantoja ja puhetapoja lapsen seksuaalisen toiminnan sallimisesta ja siihen puuttumisesta. Tutkin siis sitä, *miten* puuttumista ja sallimista järkeillään ja mitä positioita tässä järkeilyssä muodostuu. Lapsen seksuaalisen toimintaa sisällöllisesti ei olisi ollut välttämätöntä tutkia tässä tutkimuksessa. Väestöliiton kyselyn muut kysymykset kartoittavat lapsen seksuaalisen toiminnan muotoja tutkimaani kysymystä paremmin (ks. Cacciatore 2016, 71–81). Kiinni-

tin analyysissäni kuitenkin huomiota myös siihen, mitä vanhemmat ymmärtävät seksuaalisena käyttäytymisenä. Aineistoni kysymyksenasettelu on siitä erityinen, että kysymys ei ota kantaa siihen, mitä on tosiasiallisesti havaittu, vaan yleisesti siihen, *minkälainen käytös on sallittua ja mihin pitää puuttua*. Se mahdollistaa järkeilyn suhteessa havaittuun, että kuviteltuun lapsen toimintaan. Se valaisee sitä, miten lapsen seksuaalisen toiminnan ulottuvuuksia pidetään yhteiskunnassamme yleisesti mahdollisena.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa jaottelin aineistoani tutkimuskysymyksittäin. Osa vastuksista oli useamman virkkeen mittaisia, osa lyhyempiä, joten pilkoin vastaukset vielä tarkemmin ilmaisuihin, joissa oli vain yksi pääsisältö ja sijoitin sen pääasiallisen merkityksen mukaan tutkimuskysymystä vastaavaan taulukkoon. Taulukoihin muodostin erilaisia kategorioita ilmaisujen merkityssisällön mukaan. Aineistoa täytyi lukea hyvin tarkkaan ja kiinnittää huomiota myös siihen, mitä ei sanota suoraan, vaan lukea ”rivien välistä” miten vanhemmat järkeilyä tekevät. Vastauksista täytyi siis etsiä toimintaa, jossa järkeillään ja toimintaa, jossa asetetaan lapsi ja vanhempi erilaisiin positioihin. Järjestelin taulukoiden sisältöjä niin, että ne muodostivat loogisia kokonaisuuksia. Tällä menetelmällä halusin testata analyysini toimivuutta. Kun totesin sen toimivaksi, ryhdyin käymään aineistoa vielä tarkemmin lävitse. Alla esimerkki pitkästä vastauksesta, josta olen alleviivannut eri merkityskokonaisuuksiin kuuluvia osia.

Oman kehon tutkiminen ja esim. lääkärireikit samaa ikätasoa olevien kavereiden kanssa ovat sallittua. Koen kuitenkin tärkeäksi, että lapsille opetetaan mitä voi tehdä julkisesti ja mitkä asiat kuuluvat esim. oman huoneen rauhaan (esim. kylässä ei voi tutkia omaa pimppaa, sen sijaan omassa rauhassa se on aivan sallittua; olen mm. antanut tytölle peilin, jonka avulla on voinut itsekseen nähdä, miltä oma pimppa näyttää). Itsensä tai toisen ihmisen satuttaminen on kuitenkin aina sellaista, mitä ei saa tehdä. Tähän katson kuuluvaksi myös sellaiset asiat, jotka tuntuvat itsestä tai toisesta epämiellyttäviltä. Myös kehitystasoltaan eri-ikäisten lasten yhteisiin leikkeihin suhtaudun varauksella (nuorempi voi joutua kokemaan jotain, joka ei ole ikätasoisesti).²⁶⁴

Analyysin toisessa vaiheessa aloin järjestää aineistoani järjestelmällisesti. Tein analyysin aineiston ehdoilla, eli pyrin siihen, että taustateoria ei ohjaa analyysiäni vaan teen sen aineistolähtöisesti. Tavoitteeni oli, että pystyn sijoittamaan jokaisen vastauksen ja vastauksesta pilkotut ilmaukset taulukoihini. Yritin tehdä tätä tietokoneella kopioimalla ja sijoittamalla tekstiä taulukoihin sekä työläämällä, mutta havainnollisemmalla tavalla leikkaamalla vastaukset paperiliuskoiksi ja liimaamalla ne isoon fläppipaperiin. Tällä tavoin sain tehtyä tarkkaa työtä, mutta ongelmana oli edelleen se, että taulukkoni olivat liian pitkiä, jo usean sivun mittaisia. Aineisto alkoi myös toistaa itseään, eivätkä ilmaisut enää tuoneet taulukoihini uutta sisältöä. Tässä vaiheessa aloin testata aineiston kylläntymistä. (Eskola & Suoranta 2014, 62.) Kävin loput ilmaisut läpi ja lisäsin ne taulukoihin vain siinä tapauksessa, ettei saman sisältöistä ilmaisua siellä vielä ollut. Analyysini oli vielä tässä vaiheessa taulukoiden muodossa ja liian runsas ja yksityiskohtainen tulosten esittämiseksi. Haastavin työ olikin tiivistää analyysini raportoitavaan muotoon ja nimetä diskurssit. Analyysin tiivistämisvaiheessa tulokset alkoivat kuitenkin muotoutua vähitellen suuremmiksi ja loogisemmiksi kokonaisuuksiksi, joihin yksityiskohdat asettuivat. Kokonaisuudessaan analyysin tekemiseen meni aikaa useita kuukausia.

Löysin aineistostani viisi diskurssia, joilla lapsen toimintaan puuttumista ja sallimista järkeilläään. Lapsen ja vanhemman positiot sijoitin näiden diskurssien sisään. Diskurssit ja positiot asettuivat yhteen suhteellisen helposti. Järkeily ikään kuin automaattisesti asettaa vanhemman ja lapsen erilaisiin positiioihin. Nimesin diskurssit siten, että sekä järkeily sekä vanhemman ja lapsen positiot tulevat diskurssin nimessä esiin. Luonnollisuuden varjelemisen diskurssissa vanhempi järkeilee puuttumista ja sallimista lapsen luonnollisen seksuaalisen kehityksen varjelemisen näkökulmasta. Vanhempi ottaa vastuuta lapsen luonnollisesta kasvusta ja lapsi noudattaa sisäistä suunnitelmaa, olla passiivinen ja vanhemman tarkkailun ja ohjaamisen kohde. Toisin sanoen lapsi on positiossa, jossa hän noudattaa luonnollista kehitystehtäväänsä tiedostamatta sitä itse ja ilman lapsen aktiivista, tietoista toimintaa. Vanhempi positioi itsensä suojelemaan ja ohjaamaan tätä kehitystä.

Seuraavassa luvussa esittelen analyysini tulokset ja pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Päätulokseni ovat, että vanhemmat järkeilevät sallimista ja puuttumista sekä muodostavat positioita viiden eri diskurssin kautta. Diskursseja ovat 1) luonnollisuuden varjelemisen diskurssi, 2) normaalis-

tamisen diskurssi, 3) suojelun diskurssi, 4) yksityisyyden diskurssi sekä 5) itsemääräämisen tukemisen diskurssi. Olen käyttänyt suoria lainauksia aineistosta kuvaamaan diskursseja. Aineistolainaukset ovat lähes kaikki eri vastauksista, joten ne eivät kuvaa yhden tai muutaman vastaajan näkemyksiä. Vastausten juokseva numerointi kertoo, mistä kohtaa aineistoa lainaus on. Lainaukset ovat pilkottuja vastausten osia, eli olen käyttänyt vain kuvaavaa kohtaa aineistosta. Vanhempien järkeily on usein moniulotteista ja monipuolista ja monissa vastauksissa onkin useampiaan kuin yhteen diskurssiin kuuluvaa järkeilyä.

4 VANHEMPIEN JÄRKEILYN VIISI DISKURSSIA

4.1 Luonnollisuuden varjelemisen diskurssi

Luonnollisuus on aineistossani selkein ja yleisin tapa merkityksellistää lapsen seksuaalisuutta ja sille on kenties asiantuntijapuheestakin tutuksi tullut yhtenäinen puhetapa. Alanen (2009, 15) toteaa, että lasten hoidon ja kasvatuksen alueella ammattilaisten käsitteet ja puhetapa ovat tulleet osaksi vanhempien arkitietoa. Lapsen luonnolliseen kehitykseen liittyvän yhtenäisen puhetavan vuoksi diskurssi oli myös helpoin tunnistaa aineistosta.

Vanhempien järkeilyssä luonnollisuuden varjeleminen tarkoittaa sitä, että seksuaalinen toiminta on sallittava lapselle, koska se kumpuaa hänestä itsestään, eikä hänen ulkopuoleltaan. Lapsen seksuaalisuus ymmärretään siten *sisäsyntyiseksi*. Sisäsyntyisyys tarkoittaa, että seksuaalisuus on erottamaton osa ihmistä syntymästä lähtien. Vaistot ohjaavat lasta uteliaisuuteen ja toiminta kumpuaa vietinomaisista impulsseista. Vanhempi katsoo, ettei hänen tule rajoittaa toimintaa, joka on käsikirjoitettu kuuluvaksi lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Kai lapsen kuuluu tutkia itseään ja toista.¹²³

Sisäsyntyisyydessä järkeily perustuu ajatukseen siitä, että lapsen luonnollinen ja sisäinen suunnitelma seksuaalisuuden kehittymiselle voi toteutua hänen omassa tahdissaan. Lapsi ei tarvitse erityisesti ohjausta seksuaalisuuden kehittymisessä, vaan parasta on, että vanhempi pysyy poissa kehityksen tieltä. Se tarkoittaa, että lapsen seksuaaliseen toimintaan puututaan mahdollisimman vähän. Vanhemmat järkeilevät, että lapsuus on herkkä kehitysvaihe myös seksuaalisuuden alueella ja puutumisen vähäisyyttä perustellaankin sillä, ettei tulla tuottaneeksi lapselle psyykkistä vahinkoa. Puutuminen merkitsee vanhempien järkeilyssä sitä, ettei vanhempi hyväksy lasta, ja tämä voi saada lapsen häpeämään itseään. Järkeilyssä sisäsyntyisyydestä ei erotella lasta ja hänen toimintaansa, vaan ymmärretään lapsi olemassaolon ja toiminnan kokonaisuutena.

Oletan että ihminen niin kuin kaiken muunkin kanssa syntyy myös jonkinlaisen perusseksuaalisuuden kanssa ja haluaisin tukea sen kehitystä, mutta olla puuttumatta siihen liikaa.²

Viattomaan uteliaisuuteen puuttuminen voi saada lapsen uskomaan, että seksuaalisuudessa on jotain häpeällistä. Itselleni on lapsena käynyt niin.¹¹⁸

Tarkkana saa olla tässä ohjailussa, ettei aiheuta lapselle tarpeettomia häpeän tunteita.⁷⁴

Sallivaa asennetta lapsen seksuaaliseen toimintaan järkeillään myös sillä, että lapsen varhainen seksuaalisuus on laadultaan erilaista kuin myöhempien vaiheiden seksuaalisuus. Lapsenomaisuus on vastakohta aikuismaiselle seksuaaliselle toiminnalle, koska lapsi ei pyri toiminnassaan seksuaalisuuteen. Myös Meyer (2007, 92) tuo esiin, että lapsen seksuaalisuus viattomuuden kautta ymmärrettynä tarkoittaa tiedostamatonta, ruumiillista ja itseen kohdistuvaa toimintaa eikä tunteisiin perustuvaa toimintaa. Meyerin (2007, 93) mukaan moderni käsitys lapsuuden erityisyydestä on aiheuttanut sen, että lapset ja aikuiset ymmärretään perustavalla tavalla erilaisina: aikuiset seksuaalisina ja lapset aseksuaaleina. Aineistossani tulee esiin erityisesti pienten lasten seksuaalisen toiminnan ymmärtäminen yleisenä kehitysvaiheena ruumiillisuuden kautta, jolloin siitä puuttuu seksuaalisuus aikuisella tavalla ymmärrettynä. Vanhempien järkeilyssä salliminen tehdään siten osin lapsen aseksuaalisuudella perustellen.

Terve tutkiminen ja ihmettely on mielestäni normaalia. Kiinnostus suoranaiseen seksiin ja sen leikkiminen ei ole.⁹⁰

Omaan kehoonsa tutustuminen omassa rauhassa koska se kuuluu normaaliin kehitykseen. Esim. uteliaisuus katsoa kun ollaan yhdessä saunassa. Lapsi oppii miltä ihminen näyttää alasti ja että kaikki olemme erilaisia.²²²

En edelleenkään oikein ymmärrä, mitä tarkoitatte seksuaalisella käytöksellä, kun kyse on 6-vuotiaasta.²⁴⁶

Ikätasoisuus on käsite, jota vanhemmat järkeilyssään käyttävät sisäsyntyisyyden lisäksi. Ikätasoisuus tarkoittaa, että lapsi kiinnostuu seksuaalisuuteen liittyvistä asioista sitä mukaa kun hän on niihin kypsä. Ikätasoisesti normaali seksuaalinen toiminta tulee määritellyksi sen kautta, mikä on lapselle ajankohtaista kasvun ja kehityksen eri vaiheissa. Lapsella on herkkyyttä tulla tietoiseksi, kiinnostua ja ottaa vastaan tietoa asioista, jotka ovat hänelle ikätasoisesti relevantteja. Vanhemman järkeilyssä ikätasoisuuden ylläpitäminen tarkoittaa sitä, että vanhempi antaa lapselle vain sellaista tietoa, joka on ikätasoisesti riittävää. Kun lapsi kysyy, vastataan vain siihen, mitä lapsi kysyy ja sekin tehdään ikätasoisesti. Lapselle ei kuitenkaan aktiivisesti anneta enempää tietoa seksuaalisuudesta, kuin hän ilmaisee tarvitsevansa. Tässäkin vaiheessa vanhemman puuttumisessa korostuu se, että puuttumisen pitää tapahtua mahdollisimman neutraalisti, jotta lapselle välittyy tunne siitä, että on luonnollista olla kiinnostunut ja kysyä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Vanhempien järkeily ikätasoisuudesta on yhtäläinen WHO:n ja Väestöliiton seksuaalikasvatusstandardien kanssa. Standardit perustuvat lapsen ikätasoisesta seksuaalisuudesta kehitykselle, sen tukemiselle ja suojaamiselle. Lapsen seksuaalikasvatuksen tulisi mukautua lapsen muuta kehitystä. Ihannelanteessa kuitenkin lapsen kanssa on käsitelty asioita ennen kuin lapsi saavuttaa tietyn kehitystason. Näin lapsella on tietoa ja taitoja käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä asioita silloin, kun ne ovat hänelle ajankohtaisia, eikä ikätasoisesta seksuaalikasvatusta ei anneta myöskään liian myöhään. Seksuaalikasvatuksen apuna voidaan käyttää esimerkiksi Seksuaalisuuden portaat –mallia. Se on seksuaalikasvatuksen työkalu, joka mallintaa lapsen ikätasoisesta seksuaalista kehitystä. Sen ovat kehittäneet kättilö, terveydenhoitaja Eija Korteniemi-Poikela ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore. (WHO 2010, 21–27; Väestöliitto 2017a; Riikonen ym. 2015, 47–55.)

*Huoleni heräisi, jos lapsen leikit olisivat liian lähellä aikuisten seksuaalista käytöstä tai puheet liian yksityiskohtaisia ja sellaisia joihin yksikertaisesti lapsi ei voi vielä ikänsä nähden luonnollisesti tietää. (Eli joku vanhempi lapsi/aikuinen on kertonut/näyttänyt).*²³³

*Aina kun lapsi kysyy, yritän antaa vastauksen joka on totta, mutta usein pelkistään. Sikäli kuin jatkokysymyksiä seuraa, oletan lapsen etenevän omaa vauhtiaan. Huomaan että lapsi suhtautuu rauhallisesti asioihin kun ymmärtää ne.*²

Ikätasoisuuden varjelemisessa keskeistä on kasvurauhan antaminen lapselle. Tämä tarkoittaa, että vanhemman tulee varjella lasta liian varhaisilta seksuaalisilta vaikutteilta. Kun eri-ikäiset lapset leikkivät keskenään, voi isommilta lapsilta tulla vääränlaisia vaikutteita ja ikätasoisuus rikkoutua. Silloin vanhempi puuttuu lasten keskinäiseen toimintaan. Vaikka lapsen seksuaalisuus kehittyy luontaisesti hänen omassa tahdissaan, lapsen ominaisuuksiin kuuluu myös luontainen uteliaisuus. Lapsi on siis toisaalta myös utelias saamaan tietoa, joka ei hänen ikäiselleen kuulu. Vanhemman tehtävä on siis kahtalainen: hän antaa lapselle kasvurauhan, mutta puuttuu lapsen toimintaan silloin kun ikätasoisuus ylittyy. Puuttumista ohjaa ajatus siitä, että liika tai vääränlainen tieto tai kokemukset ovat lapsen seksuaaliselle kehitykselle haitallisia. Puuttumisen kynnyks määrittäy sen kautta, mikä on vanhemman käsitys ikätasoisesti normaalista seksuaalisesta toiminnasta. Vaikka ikätasoisuuden käsitettä käytetään aineistossa yleisesti, käsitys sen sisällöstä vaihtelee.

Samoin lasten pitää leikeissään ottaa huomioon, jos joukossa on paljon eri-ikäisiä lapsia, mitkä leikit soveltuvat myös pienemmille sisaruksille.270

Seksuaaliset leikit ovat mielestäni sallittuja, kunhan ne tapahtuvat iältään ja kehitykseltään samantasoisten kesken--.62

Lasten ei tulisi mielestäni niin konkreettisesti tietää, miten lapsia tehdään, että he todellakin yrittäisivät varsinaista yhdyntää. Mielestäni aikuiset voivat puhua lastenteosta tykkäämisestä ja halailuna (heille siis ei ole mielestäni tarpeen selittää varsinaista penetraatiota vielä alle kouluikäisenä) ja pitäisi muistaa kertoa, että lapset eivät voi tehdä oikeita vauvoja.34

Lapsen kasvurauhan häiriintyminen saa vanhemmissa aikaan pelkoja siitä, että lapsen ja aikuisten seksuaaliset maailmat sekoittuvat. Tässä järkeily sekoittuu normaalistamisen diskurssin kanssa, josta kerron seuraavassa luvussa. Luonnollisuuden varjelemisen diskurssin keskiössä on kuitenkin huoli siitä, että lapsi ei saa kasvaa rauhassa, vaan seksuaalisuus tunkeutuu lapsen maailmaan liian varhain. Siitä voi olla haittaa lapsen seksuaalisuuden kehittymiselle luonnollisessa tahdissa. Näre (2008, 35–36) tuo esiin, että kaupallinen kulttuuri ja pornografia ulottuvat lapsen maailmaan entistä nuorempaan. Seksuaalisuus ei ole enää jotain sellaista, jota voidaan löytää vaan sitä syötetään lapsille tavalla, joka riistää mahdollisuuden löytää se itse mielikuvia rikastuttamalla. Seksuaalisuus siten

tuodaan lasten maailmaan pitkälti annettuna. Myös Sinkkonen (2016) tuo esiin, että lapsen täytyy saada kehittyä omassa rauhassaan. Lapselle tulee hänen ulkopuolelta seksuaalisia vaikutteita, mutta ne eivät nouse lapsen omista kehitystarpeista ja sen vuoksi niitä tulee estää. Aikuisten tehtävä on suojella lapsen viatonta maailmankuvaa, johon ei esimerkiksi aikuismainen eroottisuus kuulu.

Sukupuolittunut järkeily ei tule luonnollisuuden varjelemisen diskurssissa esiin. Poikkeuksena yhdessä kohdassa lapsen sisäsyntyistä seksuaalisuutta perusteltiin sukupuolen kautta. ”*Pikkupoikien juttuja, minkäpä niille mahtaa.*”¹⁸⁴ Tällainen ”Pojat on poikia” –tyyppinen järkeily tuo kuitenkin esiin varsin yleisen järkeilytavan, joka antaa pojille enemmän vapauksia kuin tytöille. Tässä järkeily tapahtuu siten, että vanhemmat hyväksyvät pojilta enemmän kuin tytöltä poikien vahvemman sisäsyntyisen seksuaalisuuden vuoksi. Toisaalta taas pojilla on kenties kapeampi toimintakenttä sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen ilmaisussa. Aineistossa vanhempi perustelee epätavallista pojan toiminnan sallimista ja tulee samalla asettaneeksi itsensä marginaaliin, olettaen etteivät kaikki vanhemmat välttämättä suhtaudu pojan toimintaan yhtä sallivasti.

*Minua ei häiritse esim se, jos poika haluaa laittaa äidin mekon päälleen tai antaa suukkoja myös samaa sukupuolta oleville ihmisille.*²⁴⁸

Luonnollisuuden varjelemisen diskurssissa lapsi positioidaan vietinomaiseksi olennoiksi, joka toimii ikään kuin automaattisesti kuten luonto on suunnitellut. Luonnon kehityskulun seuraaminen on tärkeää aikuiseksi kasvamisen kannalta, joten vanhemmalla on tärkeä vastuutehtävä tämän kehityksen varjelemisessa. Lapsen luonnollisen seksuaalisuuden kehityksen tukemiseksi vanhempien tehtäväksi jää kasvurauhan antaminen lapselle, mutta häntä kuitenkin tarkkaillen. Vanhempi vastaa lapsen kysymyksiin sitä mukaa kun lapsi niitä esittää, antaa tietoa ja tarvittaessa ohjaa oikeaan suuntaan mahdollisimman neutraalisti välttäen aiheuttamasta lapselle häpeää. Vanhempi myös rajoittaa liian nopeaa kehitystä puuttumalla sellaiseen toimintaan, jonka tulkitsee olevan liian kypsää lapsen ikään nähden. Lapsen aktiivinen toimijuus nähdään usein harha-askeleena väärään suuntaan, kun hän esimerkiksi toimii ikätasolleen epätyypillisellä tavalla, jota vanhemman täytyy korjata.

4.2 Normaalistamisen diskurssi

Normaalistamisen diskurssissa vanhempien järkeilyn kohteeksi tulee lapsen seksuaalisen toiminnan normaaliuden arviointi. Vanhemmat ovat virittyneet tämän rajan arviointiin ja havainnointia ohjaa osaltaan huoli lapsen fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. Lisäksi järkeilyä ohjaa moraalisisessa mielessä oikea ja väärä seksuaalinen toiminta, kuten liiallinen aikuismaisuus lapsen toiminnassa. Normaali on siten usein normin mukaista. Aineistosta tulee hyvin esiin se, että normaaliuden arvioinnille ei ole yhtenäistä järkeilyn tapaa, eikä yhtenäistä puuttumisen kynnystä pystytä muodostamaan. Puuttumisen kynnyksen muodostuukin tilanteittaisen järkeilyn tuloksena.

On kuitenkin huomautettava, että aineistossani vain seksuaalisuuden ilmaisun jotkin muodot aiheuttivat tulkinnan epänormaaliudesta. Seksuaalisen toiminnan puuttuminen ei tätä tulkintaa aiheuttanut, vaikka lapsen seksuaalisuuden olemassaolo ja sen ilmeneminen lapsen toiminnassa katsotaan kuuluvan lapsen normaaliin kehitykseen. Lapselta siis hyväksytään ja mahdollisesti odotetaan jonkinlaista seksuaalisuuden ilmaisua, mutta sen puuttumista tai viivästyistä ei nähdä epänormaalina. Myös Meyerin mukaan (2007, 93) seksuaalisuuden puuttumista ei tulkita epänormaaliksi, koska aikuisen seksuaalisuuden kautta nähtynä lapsi määrittyy aseksuaaliksi ja seksuaalisuus lapsuuteen kuulumattomaksi.

Vanhemmat tekevät normaaliuden rajan arviointia omien lapsuudenkokemustensa perusteella. Se, minkä on itse kokenut omassa toiminnassaan lapsena normaaliksi, tulkitaan helposti normaaliksi myös oman lapsen kohdalla. Cacciatoren (2016, 75) mukaan normaalin ja epänormaalin käsitteet ovat hyvin usein henkilökohtaisia oletuksia, jotka perustuvat omiin kokemuksiin ja uskomuksiin.

*--pusuhipat sopivat kyllä, ja olen niitä itsekin leikkinyt.*²³⁴

*Kyllä itsekin lapsena tutki itseään & leikki nukeilla.*¹¹³

*Itse olen lapsena esitellyt sukupuolielimiä hoitopaikan poikien kanssa (siis keskenämme ei muille) ja kilpaillut kuka pissii pisimmälle, --. Itse en aikanani tehnyt mielestäni väärää, katsoimme vain miltä kenenkin jalkovälissä näyttää. Olen myös leikkinyt lääkärileikkejä serkkujen kanssa enkä pahana pidä sitäkään.*¹⁵²

Lapsen toiminnan normaalistamiseksi ja normaaliuden ylläpitämiseksi vanhemmat pyrkivät ylläpitämään lapsen hyvää fyysistä terveyttä. Terveyden ylläpitämiseksi ja sairauden ennaltaehkäisemiseksi vanhemmat pyrkivät hyvään hygieniaan ja puuttuvat lapsen toimintaan silloin, kun se uhkaa hänen terveyttään. Kuukan (2009, 117–120) mukaan lapsen kasvussa ja kehityksessä huomiota on kiinnitetty erityisesti ruumiilliseen kehitykseen, poikkeavuuteen ja normaaliuteen suhteessa valtakunnallisiin keski- ja raja-arvoihin. Eheän ja vahingoittumattoman ruumiin pinnan katsotaan kertovan lapsen hyvinvoinnista ja normaalisti kasvavan ja kehittyvän ruumiin katsotaan olevan paras taekavaasta kehittymisestä kohti aikuisuutta. Lapsen ulkoisesta ruumiista pidetään huolta pesemällä, vaatettamalla, tarkkailemalla ja valmentamalla. Tämä on tärkeää myös siksi, että lasten ajatellaan kuvastavan perhettään. Lapsen ulkoisesta olemuksesta ja käyttäytymisestä myös tehdään tulkintoja vanhempien sosiaalisesta asemasta tai perheen huonosta tilanteesta.

Vanhemmat järkeilevät, että peruste puuttua lapsen omien tai toisten sukuelimiin koskemiseen on se, ettei sukuelinten herkille alueille mene likaa tai bakteereja, jotka voisivat aiheuttaa sairautta. Jos lapsella on todettu jokin sukuelinten alueen sairaus tai heikkous, on vanhemmilla erityinen velvoite puuttua lapsen toimintaan. Näin siis lapsen epänormaalia tilaa, sairautta, pyritään saamaan lähemmäs kohti normaaliutta eli fyysistä terveyttä. Myös Kuukan (2009, 120–121) mukaan pienten lasten ruumiin pinnassa tapahtuvat muutokset tulkitaan helposti merkinä lapsen haavoittuvuudesta. Aikuiset pyrkivät paikallistamaan lapsen sairauden ja kipeän kohdan objektiivisesti tiettyyn ruumiinosaan.

Tähän puututaan, koska voi sattua vahinko ja tulla naarmuja/haavoja tulehdus tms. Isommalla puututtiin aikanaan näihin vielä tarkemmin ja puhuttiin paljon käsien pesusta ennen tutkimuksia, koska hänellä on todettu mega ureter, joka voi olla hengen vaarallinen, jos tulee pippeliin/virtsateihin tulehdus.²³¹

Tärkeää puhua hyvästä hygieniasta, likaisilla käsillä ei kosketa pimppiin.³⁰

Pusutella saa, mutta poskelle, meillä esim. mummulla on usein huuliherpes.¹

Psyykkisessä mielessä normaaliutta voi horjuttaa lapsen elämään kuulumattomiksi ajateltavien tekijöiden tunkeutuminen lapsen elämään. Vanhemmat järkeilevät, että nämä häiriötekijät vaikuttavat lapsen psyykeeseen ja sisäistyvät osaksi hänen toimintaansa. Silloin seksuaalisuus saa vääränlaisen roolin lapsen elämässä. Vanhemman tehtävä on silloin puuttua lapsen toimintaan, tunnistaa ja poistaa häiriötekijä ja korjata lapsen toimintaa kohti normaaliutta. Eganin ja Hawkesin (2009, 391) mukaan lapsen seksuaalisuutta tutkitaan usein ulkopuolisten tekijöiden kautta. Tämä tiivistyy lapsen ruumiin ulkopuolella tapahtuvaan tiedon käsittelyyn. Ajatellaan, että jotain tapahtuu lapselle sen sijaan, että kyse olisi siitä, että lapsen seksuaalisuutta tutkittaisi laajemmin.

Psyykkisessä mielessä epänormaalius tarkoitti aineistossani pakonomaista, varautunutta, ahdistunutta tai aggressiivista seksuaalista toimintaa. Pakonomaisuus tarkoittaa seksuaalista toimintaa, jossa lapsi toistaa jotain toimintaa, kuten itsetyydytystä, ja tekee sitä vanhemman mielestä normaalia useammin tai enemmän. Pakonomaisuus viittaa myös siihen, että lapsi toistaa toimintaa silloinkin, kun pitäisi tehdä jotain muuta, siitä koituu lapselle haittaa tai lapsi vaikuttaa itse kärsivän omasta toiminnastaan. Tämä järkeily ylittää vanhemman puuttumisen kynnyksen.

Lapsen kiinnostus pitää hyväksyä mutta pakonomainen toiminta on huolestuttavaa.⁸¹

Tai jos seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat jotenkin äärimmäisen kiinnostavia. Eli jos kiinnostus ei mene tavallaan ohi eri iässä tulevien vaiheiden/oivallusten kautta, vaan on pinnassa koko ajan.³⁶

--jatkuvaan itsetyydytykseen, jossa alapää menee rikki, täytyy puuttua.⁵⁰

Lapsen ei ajatella olevan tietoinen omasta seksuaalisesta toiminnastaan, vaan suhtautuvan siihen tiedostamattaan luontevasti. Jos lapsi tiedostaa seksuaalisuuttaan, ahdistuu tai vaikuttaa varautuneelta, vanhempi järkeilee, että jokin häiriötekijä vaikuttaa lapsen toimintaan. Tällöin vanhemman on selvitettävä, mikä on lapsen ahdistuksen taustalla. Lapsen ahdistuneesta suhtautumisesta seksuaalisuuteen tulee helposti mieleen seksuaalinen kaltoinkohtelu, mutta se ei ole ainoa tapa järkeillä lapsen ahdistunutta suhtautumista seksuaalisuuteen. Normaalistamisen diskurssissa sen tulkitaan johtuvan jostain muusta lapseen vaikuttaneesta kokemuksesta.

Puuttua pitää myös silloin, jos seksuaalisuus selvästi ahdistaa; vaatteiden riisuminen läheisten (äiti/isä/sisarukset) nähden aiheuttaa paniikin, sukupuolielimistä puhuminen on vaikeaa (ei esim. voi kertoa, jos pippeliin sattuu) tai asia muuten selvästi vaivaantuttaa. Lasta pitäisi opettaa suhtautumaan asiaan luonnollisesti ja selvittää, onko ahdistukseen joku syy.³⁷

Aggressiivisuus on äärimmäinen epänormaaliuden merkki lapsen seksuaalisessa toiminnassa, mutta ei harvinainen aineistossani. Tulkitsin aineistoa kuitenkin niin, että vanhemmat eivät ole sitä usein havainneet, vaan se on enemmän jotain, mitä vanhemmat pystyvät kuvittelemaan. Vastuu lapsen toiminnasta asettaa vanhemman kuitenkin positioon, jossa hänen tulee olla virittynyt myös lapsen äärimmäisen toiminnan havaitsemiseen ja siihen puuttumiseen. Aggressiivisuuden mahdollisuus kertoo siitä, että vanhemmat ajattelevat, että lapsi on hänen ulkopuoleltaan tuleville vaikutteille hyvin altis ja lapsen psyyke niin haavoittuva, että tämä on mahdollista. Aggressiivisuuden ei siten katsota olevan sisäsyntyistä lapselle tai tulevan lapsesta itsestään. Aggressiivisuus voi kohdistua lapseen itseensä tai muihin ihmisiin. Se voi tulla ilmi väkivaltaisuuksina tai ahdisteluna, ymmärtämättömyytenä tai jopa piittaamattomuutena muiden lasten tai aikuisten rajoista.

Puutun tapoihin tai leikkeihin, joissa ylitetään toisen raja eli toinen ilmaisee, ettei halua ja isompi olisi riehuminen varjolla vielä jatkamassa. Puutun myös sukuelimiin kohdistuviin liian rajuihin kosketuksiin, tönimiseen tai potkimiseen leikin varjolla.⁶

Puuttuisin, jos lapsi leikkisi väkivaltaisia leikkejä, käsittelisi itseään aggressiivisesti ja sukupuolielimiään rumasti, käyttäisi kieltä, joka ei sovi ikätasolla, esim. puhuisi paneemisesta.⁷

Moraalisessa mielessä vanhemmat tekevät normaaliuden arviointia erityisesti ylikorostuneen tai aikuismaisen seksuaalisen toiminnan suhteen. Vanhempien järkeilyssä lapsen ylikorostunut tai aikuismainen seksuaalinen toiminta ei ole suoraan yhteydessä psyyken häiriöihin, vaan se on lapsen elämään kuulumattomaksi arvioitujen vaikutteiden ottamista aikuisten maailmasta ja moraalisesti väärin. Mitä enemmän lapsen toiminta alkaa puheen tai käyttäytymisen tasolla muistuttaa sitä seksuaalisuutta, jonka ajatellaan olevan laadultaan aikuismaista, sitä enemmän sitä halutaan rajata. Toi-

sin sanoen, mitä vähemmän lapsen toiminta muistuttaa sitä viatonta ja luonnollista seksuaalista toimintaa, jonka vanhemmat tunnistavat pienelle lapselle normaaliksi, sitä enemmän sitä halutaan rajata. Myös Heiman ym. (1998, 293) tuovat esiin, että mitä aikuismaisemmalta käyttäytyminen vaikuttaa, sitä vähemmän hyväksyttävää se lapselle on. Sinkkonen (2016) tuo esiin, että musiikkivideoista matkittua viettelevää tanssityyliä pitää lapsella rajoittaa, koska se on aikuisten maailmasta matkittua toimintaa, eikä lapselle normaalia. Myös moraalisisessa mielessä vääränlainen seksuaalinen toiminta koskettaa enemmän tyttöjä, koska lähinnä tyttöjen populaarikulttuurista saamat eroottiset vaikutteet nähdään ongelmana (Sinkkonen 2016).

Minusta olisi kauheaa, jos kuulisin/näkisin, että lapseni yrittäisivät yhdyntää tai jotain kiihkeätä suutlua.³⁴

Seksuaalisuus ei saa olla ylikorostunutta. Mikäli käytös kiinnittää aikuisen huomion tai oudoksuttaa silloin tulee puuttua.²⁵⁵

No sellainen terve pikkulapsimainen käytös on ok, mutta jos menee "yli" eli alkaa esim yhdyntöjä tms matkimaan tai pukeutumaan paljastavasti. niin se ei ole sopivaa lapselle.²³⁶

Myös Sinkkonen (2016) esittää, että aikuisten pitäisi tarkemmin pyrkiä ylläpitämään rajaa lapsen ja aikuisen seksuaalisuuden välillä. Lapsuuden ja aikuisuuden rajan hämärtyminen on ongelma moraalisisessa ja lapsen kehityksen mielessä. Populaarikulttuurin myötä jo pienet tytöt matkivat musiikkivideoista eroottista tanssiliikkeitä ja pukeutuvat liian paljastavasti. Aikuisten tehtävä on rajoittaa lapsen aikuismaisen seksuaalista toimintaa ja palauttaa lapsi ikätasoiseen todellisuuteensa.

Vanhemman tehtävä on poistaa aikuismaisen ja aikuisille tarkoitetun materiaalin lasten ulottuvilta ja ennaltaehkäistä, että se ylipäättään koskaan tulisi lapsen ulottuville. Vaikutteiden poistaminen muistuttaa moraalista paniikkia siitä, että lapsuuden ja aikuisuuden raja hämärtyy, joka on ensisijaisesti uhka lapsen viattomuudelle. Viattomuus on tärkeää modernin lapsuuden diskurssissa, jossa lapsi nähdään herkkänä suojelun kohteena ja lapsuus haavoittuvana elämänvaiheena aikuisuuteen valmistautumisessa. (Egan & Hawkes 2009, 390–392.)

Kaikki pornografinen vaikutus tulisi olla kiellettyä lapsilta, se ei ole oikea kanava/keino lapsen seksuaaliseen kasvatukseen. Porno opettaa väriä tapoja.²²

Myös jos kaikki leikki olisi jotenkin seksuaalissävyytteistä ja puheet hävyttömiä, niin silloin huolestuisin, että lapsi on nähnyt/kuullut jostakin jotain sellaista mitä ei ymmärrä ja mikä ahdistaa/vaivaa häntä liikaa.¹¹⁴

Mutta jos leikkiin tulisi yksityiskohtaisesti viitteitä seksiaktista, jota lapsi ei ole voinut omassa mielikuvituksessa tuottaa, vaan hänen olisi pitänyt nähdä kyseinen toiminto jostakin. Tällöin pitäisi selvittää mistä pieni lapsi on nähnyt asioita, jotka eivät kuulu hänen nähdä.¹¹¹

Foucault'n subjektivoinnin ja objektivoinnin ajatuksissa Juhilan (2009, 52–54) mukaan valta toteutuu sosiaalisissa käytännöissä ja produktiivinen valta on olemassa vain toiminnassa. Institutionaalinen ja asiantuntijavalta toteutuu vapauden kautta hallintana, jossa yksilö subjektivoinnin kautta vastuullisestaan tiettyyn toimintatapaan. Subjektivoinnin prosessissa yksilö tiedostaa esimerkiksi oman poikkeavuutensa ja sisäistää normien ja normaaliuden mukaisen elämän. Yksilöä ei siis suljeta yhteisön ulkopuolelle, vaan vedetään yhteisöön mukaan normalistamisen kautta. Normalisointi sitten sulautuu itsesääteilyyn. Lapsen positio on olla vanhemman rajoittamisen ja ohjaamisen kohteena, mutta lasta myös vastuullistetaan tiettyjen toimintatapojen omaksumiseen ja oman toimintansa kontrolloimiseen. Vanhemman positio on arvioida normaaliuden rajaa, siten vanhemman vallankäyttö on produktiivista. Lapsen toimijuus määrittyy normalistamisen diskurssissa lähinnä ongelmallisena toimintana, jota tulee rajoittaa. Sen sijaan, että muutettaisiin tulkintaa lapsen seksuaalisuudesta, luodaan tarkat rajat lapsen normaalille seksuaaliselle toiminnalle, jota lapsen tulee noudattaa.

4.3 Suojelun diskurssi

Vanhempien järkeilyssä lapsia tulee suojella aikuisilta, mutta myös muilta lapsilta. Lasta täytyy suojella erityisesti siksi, että seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuessaan lapsen luonnollinen seksu-

aalisuus haavoittuu ja se on lasta traumatisoivaa. Seksuaalisen kaltoinkohtelun uhrina lapsi on vian mutta vaurioitunut lapsi (Meyer 2007, 87). Aineistossani seksuaalisen kaltoinkohtelun uhka ei näyttäyty kovin todennäköisenä, mutta sen seuraukset ovat vakavat, jonka vuoksi vanhemmat pitävät ennaltaehkäisyä hyvin tärkeänä. Sorainen (2011, 377) tuo esiin, että pedofiiliasta on tullut viime vuosina yksi suurimmista lapsiin kohdistuvasta uhkista ja se on saanut suurta huomiota mediassa, politiikassa ja yleisessä keskustelussa. Aineistossani tulee esiin myös, että vaikka vanhemmille osoitetussa kysymyksessä ei kysytä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai sen uhkasta, vanhemmat ajattelevat asiaa myös sen kautta. Ikään kuin seksuaalisuuteen liittyen lapsi ja seksuaalinen kaltoinkohtelu kuuluisivat niin selkeästi yhteen, että kun puhutaan toisesta, niin toinenkin tulee automaattisesti esiin.

Vanhempien keinot suojella lasta ovat käytännössä vain puuttuminen suojeltavan lapsen toimintaan. Erityisesti tämä tulee esiin kaltoinkohtelun estämisessä aikuisten taholta, aikuisten toimintaan puuttumiselle vanhemmilla on vähäisemmät mahdollisuudet. Myös Sinkkonen (2016) tuo esiin, että lasta tulee suojella rajoittamalla lapsen toimintaa, koska on olemassa aikuisia, jotka voivat tulkita lapsen käytöksen väärin.

Seksuaalinen käytös aikuista kohtaan, joka ei tunnu luonnolliselta. Se voi aiheuttaa vaaratilanteen.⁵⁹

Mielestäni omaan kehoon tutustuminen kotona on luonnollista, mutta esim ostoskeskuksen wc:ssä ei. Ihan jo siitä syystä, että lapsi voi altistua katseille, joille ei pitäisi.¹⁸³

Suojelun diskurssissa oleellista on kaltoinkohtelun tunnistaminen. Jos vanhemmalle tulee epäily seksuaalisesta kaltoinkohtelusta, hänen tulee puuttua asiaan. Vastuu ei kuitenkaan lopu vielä kaltoinkohtelun tunnistamiseen, vaan vanhemman täytyy myös selvittää, mitä on tapahtunut ja huolehtia siitä, että uhka poistuu. Vanhemmat tekevätkin aineistossani paljon sellaista järkeilyä, jossa he ulottavat suojelun kaikkien lasten suojelemiseen, eivät pelkästään omansa. Tässä tulee esiin aiemmin mainittu hyväksikäytön dominointi julkisessa keskustelussa ja sen näyttäytyminen suurimpana lapsiin kohdistuvana riskinä.

Puuttuisin heti jos aistisin, että lapsi tietää yllättäen enemmän kuin on tiennyt aiemmin, koittaisin selvittää mistä tieto on tullut.²⁰

Silloin, kun lapsi toimii jotenkin ikäänsä nähden erityisen poikkeavasti. Tulisi mielestäni selvittää, miksi näin ja onko lapsi kenties joutunut todistamaan/osalliseksi jotain sellaista tilannetta, joka ei hänen ikäisilleen sovi.⁷²

Vanhempien puuttumista ohjaa järkeily siitä, että lapsi ei pysty arvioimaan, mikä on kaltoinkohtelua ja mikä ei. Lapsen omaan suostumukseen ei siten myöskään voi luottaa. Silloin kun lapsi nähdään viattomana ja haavoittuvana, hän ei Meyerin (2007, 88) mukaan kykene antamaan todellista suostumustaan seksuaaliseen toimintaan. Aineistossani tämä tulee esiin siten, että lapselle opetettavat keinot itsensä suojelemiseen saavat hyvin ulkokohtaisen muodon: lapselle kerrotaan ulkoapäin, mikä toiminta on sallittua ja mikä ei. Erityisesti tämä tulee esiin lasten keskinäisessä toiminnassa, ei niinkään aikuisten lapsiin kohdistuvassa toiminnassa. Lapsen omalle tilannearviolle tai itsemääräämisen toteuttamiselle ei tässä järkeilyssä jää sijaa. Lapselle siis opetetaan puolustamaan omia rajoja selkeiden sääntöjen avulla. Se, missä raja kulkee, on vanhempien määrittelemä. Vanhemmat järkeilevät, että lapsi saattaisi sallia jotain sellaista, josta myöhemmin tekisikin tulkinnan, että oma raja on tullut ylitetyksi tai suostumusta ei ole annettu. Seksuaalisuuden erityisluonteen vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota lapsuudenaikaisiin kokemuksiin sekä pohtia ennalta, millaisen merkityksen ne myöhemmässä elämässä mahdollisesti saavat.

Toisen ihmisen seksuaalinen tyydyttäminen ei ole sallittua, eikä myöskään lapsen seksuaalinen tyydyttäminen toisen osapuolen tekemänä, sillä lapsi ei tiedä mistä on kyse eikä ymmärrä tekoja, on traumaattista.⁵⁵

Pikkusiskon käytökseen saunassa tulee puuttua, isoveljet saa sauna ilman, että pikkusisko koskettelee heidän pippeleitään. Jokaisen yksityisyyttä on kunnioitettava. Ja vaikka 6 vuotias veli antaisikin 3 vuotiaan siskon kosketella, tulee aikuisen hänen yksityisyyttään suojata.⁸⁹

Työssäni tapaan aikuisia, jotka kokevat tulleen raiskatuksi lapsuudessa toisen lapsen toimesta, joten ehkä mieluummin kannustamme omia lapsiamme lopettamaan lääkärileikit niihin törmätessämme. 32

Muistan lapsena omien kavereiden olleen aktiivisemmassa vaiheessa ja kovia painostamaan että leikittäisiin heidän toivomiaan pusuleikkejä, vähemmän se harmittaa jälkeenpäin jos on vasten tahtoaan potkinut jalkapalloa kun jos on vasten tahtoaan antanut pussata.21

Monissa muissa yhteyksissä lapsen suojeluun on yhdistetty myös turvataitojen opettamien. Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg (2016, 97) esimerkiksi toteavat, että: ”Aikuisen tehtävä on huolehtia, että ympäristö ja tilanteet, joissa lapsi liikkuu -- ovat turvallisia. Koska tehtävä on mahdoton toteuttaa aukottomasti, on tärkeää antaa lapselle myös keinoja suojata ja puolustaa itseään--.” Olen kuitenkin tässä aineistossa tulkinut, ettei varsinaiseen suojelun diskurssiin liity lapsen turvataitojen opettaminen, vaan se kuuluu itsemääräämisen tukemisen diskurssiin, jonka esittelen viimeisenä. Turvataidot ovat lapsen taitoja käyttää itsemääräämistä ja siten lapsen aktiivista toimintaa.

Suojelun diskurssissa vanhempi positioi itsensä lapsen suojelijaksi ja lapsen suojelun kohteeksi. Lapsen positiossa korostuvat lapsen haavoittuvuus ja uhrin asema. Suojelun diskurssissa järkeilyn apukeinoina on lapsen viattomuuden käsite, jonka avulla vanhemmat asettavat itsensä vastuuseen lasten suojelemisesta. Egan & Hawkes (2009, 392) sekä Meyer (2007, 88) toteavat, että lapsen viattomuuden käsite dominoi julkista keskustelua lasten suojelusta. Viattomuuden kautta lapsi määrittyy haavoittuvana ja suojelua tarvitsevana sekä siten kykenemättömänä puolustamaan itseään.

4.4 Yksityisyyden diskurssi

Seksuaalisuuden näyttäminen julkisesti nähdään yleisesti epäsovinnana. Aikuisten seksuaalisuus on yksityisasia ja siten myös lasten seksuaalisuus on sitä, ainakin osittain. Tapakulttuurimme ei kuulu seksuaalisuuden näyttäminen, joten lapsia aletaan valmentaa tähän jo pienenä. Pienille lapsille hyväksytään hieman löyhemmät säännöt, mutta mitä vanhempi lapsi on, sitä enemmän alkavat päteä

samat säännöt kuin aikuisilla. Myös Heiman ym. (1998, 293) tuovat esiin, että lapsen ikä liittyy tulkintaan siten, että mitä vanhempi lapsi on, sitä vähemmän hyväksyttäväksi avoin seksuaalinen toiminta hänelle muodostuu. Yksityisyyden diskurssissa fyysiset tilat tulevat vanhempien järkeilyn keinoksi siten, että eri tiloissa pätevät eri periaatteet seksuaaliselle toiminnalle. Olen tunnistanut aiheistosta 1) julkisen 2) perheen sisäisen ja 3) lapsen oman tilan kautta järkeilyn.

Esim unnutus on hyväksyttävää, mutta ei julkisilla paikoilla, ei äiti ja isäkään niin tee.

199

Itsensä koskettelu ei ole hyvä tehdä toisten nähden, koska se ei kuulu kulttuurissamme soveliaisiin tapoihin. On kyse henkilökohtaisista paikoista.⁷⁸

Lisäksi lapsen tulee jo ihan pienenä tietää mikä on sopivaa julkisilla paikoilla, eli missä asussa esiinnyttään ja mistä aiheista puhutaan missäkin paikassa ja seurassa.²¹

Lapsen seksuaalisuuden ei tule olla julkisessa tilassa näkyvää. Lapsen tuottamaan seksuaaliseen puheeseen ja lapsenomaisuudesta poikkeavaan kielenkäyttöön puututaan julkisessa tilanteessa herkästi. Cacciatoren (2016, 76–79) huomauttaa, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan mukaan lapset puhuvat seksuaalisuuteen liittyvistä asioista päivähoitossa jopa päivittäin. Kuitenkin lapset oppivat varhain normit ja sopivuussäännöt ja jo pienet lapset pyrkivät salaamaan seksuaalista toimintaansa silloin, kun sitä ei ole sopivaa tehdä julkisesti.

Itsensä tutkiskelu on sallittua, mutta jos sitä tekee esimerkiksi puistossa, kaupparesillä tai pakonomaisesti jossain, on hyvä ottaa asia puheeksi. En tiedä ajattelenko näin siksi, että se yleisesti nähdään kiellettyinä ja vaivaannuttavana.²¹⁵

Julkiseen masturbointiin on mielestäni syytä puuttua, ei kielteisesti mutta kertoa lapselle sen olevan yksityistä.⁹²

Kotona, perheen ja lähisukulaisten kesken lapselle sallitaan enemmän vapauksia seksuaalisessa toiminnassa kuin vieraiden ihmisten läsnä ollessa tai julkisissa tiloissa. Vanhemmat pitävät tärkeänä perhekulttuurien erilaisuuden huomioon ottamista ja mukauttavat yksityisyyden normeja sen mukaan.

Perheessä saatetaan ottaa käyttöön tiukemmat yksityisyysnormit, kuin vanhempi itse välttämättä kokisi tarpeelliseksi. Lapsi saa esimerkiksi olla omassa kodissaan alasti, mutta jos kotiin tulee perheen ulkopuolisia vieraita, lapsen täytyy pukea vaatteet päälle. Näin siirrytään noudattamaan julkisen tilan yksityisyysnormia, vaikka oltaisiinkin kotona. Vieraat eivät sopeudu lapsen alastomuuteen vaan lapsi alastomuuden piilottamiseen.

Muiden perheiden tavat tärkeä huomioita, kaikki perheet eivät hyväksy esim. pussailuleikkejä.³⁰

Kotona vapaampaa kuin julkisesti tai vieraiden kylässä ollessa ihan tapakasvatussyistä.⁵³

Nakupelleily on kotona sallittua, mutta kun tulee vieraita niin laitetaan vaatteita päälle - edes ne pikkarit.¹

Puutun unnutukseen autossa, koska koen että se alkoi tulemaan tavaksi ja ajattelen ettei se ole sopivaa ainakaan silloin kun mukana on perheen ulkopuolisia jotka ei tätä välttämättä ymmärtäisi.¹⁴⁹

Vanhemmat rajaavat lapsen toimintaa myös lapsen omaan yksityiseen tilaan. Yksityiseen tilaan katsotaan kuuluvan erityisesti lapsen oman kehon tutkiminen, koskettelu ja itsetyydytys. Järkeilynä on juuri itsetyydytyksen yksityinen luonne, joka alkaa korostua sitä enemmän mitä isommaksi lapsi kasvaa. Aineistossani tulee esiin, että vanhemmat pohtivat, miten lapsen seksuaalista toimintaa voi rajoittaa silloin, kun lapsella ei ole käytettävissä omaa yksityistä tilaa. Tämä pohdinta kertoo siitä, että lapsen seksuaalista toimintaa ei tule vanhempien mielestä yksiselitteisesti kieltää. Vanhempien järkeily on tässäkin tilanteittaista.

Ajoittain esiin nousseita pylly-hoilotuksia ei jaksa aikuiset kuunnella, joten ollaan kehotettu vessajutut menemään puhelemaan vessaan.¹²¹

*Omaan kehoon ja tutustua ja muutenkin koskea itseään mihin haluaa kun on yksin.
(Miten muuten kasvatetaan tähän asiaan kun lapset joutuvat samaan huoneeseen
nukkumaan...)¹⁴⁶*

Yksityisyyden diskurssissa lapsen positio on olla seksuaalinen toimija, joka on tietämätön yksityisyyden normeista. Vanhemman tehtävä on ylläpitää yksityisyyden normeja ja rajoittaa lapsen toimintaa asteittain kohti lapsen yksityistä tilaa. Mitä pienempi lapsi, sitä löyhemmin lapsen julkiseen toimintaan suhtaudutaan. Mitä vanhempi lapsi ja mitä aktiivisemmin hän toimijuuttaan ilmaisee, sitä hankammin hänen julkista tai puolijulkista toimintaansa rajoitetaan.

4.5 Itsemääräämisen tukemisen diskurssi

Itsemääräämisen diskurssi on aineiston heikoin diskurssi. Se tarkoittaa, että vanhemmat tekevät järkeilyä itsemääräämisen tukemisen kautta aineistossani kaikista vähiten. Itsemääräämisen diskurssissa lapsen seksuaalisuus nähdään arvokkaana alueena lapsen elämässä ja lapsen oikeutena. Itsemääräämisen diskurssissa korostuu lapsen autonomia itseään koskevissa asioissa. Lapsi ei ole pelkästään kasvatettava objekti, vaan hän myös itse luo todellisuutta ja hänellä on toimivaltaa. Lapsen toimintakentässä on vapautta ja lapsella on myös tilaa itse määrittellä, mihin toimintaan osallistuu ja mihin ei osallistu. Vanhemman tehtävä on ensisijaisesti tukea lasta hänen oman seksuaalisuutensa ja itsemääräämisen ilmaisussa.

Itsemääräämisen diskurssissa järkeilyn ero muihin diskursseihin on se, että järkeilyn painopiste on vahvasti lapsen itsemääräämisen ja toimijuuden tukemisessa eikä toiminnan rajoittamisessa. Järkeilyssä pyritään pitäytymään lapsen näkökulmassa. Myös Meyerin (2007, 88) mukaan lapsen oikeuksien diskurssissa painottuu lapsien toimijuus: lapsella on oikeus tehdä ja toimia sen sijaan, että aikuiset kohdistavat toimintaa lapseen tai tekevät lapsen puolesta. Lapsi määrittyy siten aktiivisena, itsenäisenä ihmisenä, jolla on oikeuksia, kiinnostuksen kohteita ja toimijuutta. Kun lapsen oikeudet ovat vanhemman järkeilyn lähtökohtana, lapsen seksuaalisuus määrittyvät itsearvoisesti tärkeinä. Lapsen toiminta ei siten ole automaattisesti joka tilanteessa alistainen aikuisten määrittelyvallalle. Lapsen oikeuksien näkökulmasta vanhemman tehtävä on tukea lapsen seksuaalisen itsemääräämisen toteutumista. Tässä järkeilyssä seksuaalisuus nähdään tärkeänä osa-alueena ihmisen elämässä,

jonka vuoksi lapsella on oikeus tutustua siihen. Vanhemman tehtävä on siten hyväksyä ja sallia lapsen toiminta.

*Mielestäni jokaisella on oikeus omaan kehoonsa, sille saa tehdä mitä kukin haluaa.*¹⁰⁵

*Minusta lapsi osaa aika hyvin itse tehdä ja leikkiä itse ja löytää asiat, jotka kiinnostavat.*⁶

*--olen mm. antanut tytölle peilin, jonka avulla on voinut itsekseen nähdä, miltä oma pimppa näyttää.*²⁶⁴

Aineistossani sanan ”yksityisyys” käyttö liittyy myös itsemääräämiseen. Yksityisyys merkitsee omien henkilökohtaisten, yksityisten, rajojen ylläpitämistä. Eli sitä, että lapsi voi itse päättää missä hänen henkilökohtaiset rajansa menevät sekä sen, mitä päästävät näiden rajojen sisäpuolelle. Itsemääräämisen diskurssissa korostuu se, että lapseen ei saa kohdistaa mitään sellaista seksuaalista toimintaa, johon lapsi ei itse anna lupaa.

*Kiellettyä toisen yksityisyyden loukkaaminen.*¹³⁵

*--ei saa koskea jollei toinen halua, jokaisen yksityisyyttä tulee kunnioittaa.*¹⁷⁸

Vanhemmat kuitenkin arvioivat, ettei pieni lapsi välttämättä pysty itse vielä käyttämään itsemääräämisoikeuttaan ja vanhemman tehtävä on silloin toimia lapsen edunvalvojana. Vanhempi puuttuu toimintaan silloin, kun arvioi, ettei lapsi pysty ilmaisemaan omaa tahtoaan tai eikä pitämään kiinni omista rajoistaan. Vanhempi siis käyttää lapsen itsemääräämisoikeutta lapsen puolesta, mutta lähtökohtana on silloin itsemääräämisen periaatteen opettaminen lapselle. Aineistossa tulee selkeästi esiin, että vanhemmat opettavat itsemääräämisen ideaa kaikille lapsille, ei pelkästään omilleen, esimerkkien kautta. Myös Cacciatore ja Ingman-Friberg (2016, 63) toteavat, että kasvatusvastuu on kulloinkin läsnä olevalla aikuisella. Aineistossani vanhemmat ovat omaksuneet tämän ajatuksen.

*Toisten yksityisyyden rajoja rikkovan käytökseen pitää puuttua, jotta lapsi oppii ettei toisia saa koskettaa jos he kieltävät sen. Näin lapsi oppii myös että hän voi kieltää toisia koskemasta itseään.*³¹

*Mielestäni lapsen aktiivisuutta kokeilla asioista toisten lasten kanssa pitää vähän suitusia jos lapsi on kovin innokas, koska toiset lapset eivät aina osaa itse sanoa mikä menee liiallisuuksiin. Pitää siis oppia siinäkin asiassa leikkimään sen verran kuin kaikki haluvat.*²¹

*Esimerkiksi edellä mainittu lääkärileikki, kolmevuotias voi lopettaa leikin kun ei tunnu kivalta ja viisivuotias ymmärsi ettei tämä lapsi tykkää leikkiä, joten ei leikitä.*²⁰⁷

Itsemääräämisen idean opettaminen lapselle liittyy myös turvataitojen opettamiseen, jota vanhemmat myös aineistossani tekevät. Cacciatoren, Kauppisen ja Ingman-Fribergin (2016, 103) mukaan turvataitojen avulla lapselle opetetaan, että hän voi itse päättää, kuka häntä koskettaa. Ikävältä tuntuva kosketus ei ole sallittua, eikä siitä tule jäädä paha mieli. Lapselle voidaan opettaa kolmen kohdan sääntö itsemääräämisoikeuden toteuttamisessa. Jos lapsesta jokin asia tuntuu epämiellyttävältä, hänen tulee ensimmäiseksi sanoa ”ei”, toiseksi lähteä pois tilanteesta ja kolmanneksi kertoa tutulle ja turvalliselle aikuiselle Turvataitoihin kuuluu myös, että lapsi saa itse määrätä ”uimapukurajojen” alle jäävistä kehon osista. Kenelläkään ei ole lupa koskettaa näitä kehon osia ilman lapsen lupaa.

*Mielestäni, jos jokin on epämiellyttävää jollekulle, se ei ole sallittua. Olemme vanhempina yrittäneet viestittää lapsillemme, että omien sukuelinten koskettelu on sallittua, mutta toisten "uikkarialueeseen" ei pidä koskea ilman lupaa. Samoin kukaan ei saa koskettaa lasta ilman lupaa.*⁴²

*Toista ei saa mennä koskettelemaan uimapukualueelle, tai mennä lähentelemään (esim halaamaan) ilman toisen hyväksyntää. Pusujen ja halien antaminen ja vastaanottaminen on aina oltava vapaaehtoista.*²²⁴

Itsemääräämisen tukemisen diskurssissa tunnustetaan lapsen seksuaalioikeudet lähtökohdiksi lapsen seksuaalisessa toiminnassa. Lapsen positio on olla seksuaalinen toimija, joka ohjaa itse omaa toimintaansa ja harjoittaa itsemääräämisoikeuttaan. Lapsella on oikeuksia, jotka ovat vanhemmista riippumattomia, siten lapsen oikeuksien toteutuminen ylittää vanhemman oikeudet puuttua lapsen toimintaan. Vanhemman positio on tukea lapsen toimijuutta ja opettaa käyttämään itsemääräämisoikeuttaan esimerkiksi turvataitojen avulla.

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Vanhemmat järkeilevät lapsen seksuaalisen toiminnan sallimista ja siihen puuttumista monin tavoin. Yksioikoista tapaa järkeillä ei ole, vaan vanhemmat perustavat järkeilynsä eri periaatteille, mutta tekevät sitä myös tilanteittain. Vanhempien vastausten – sekä yksittäisten vastausten, että aineiston – monipuolisuus osoittaa, että diskurssit ovat olemassa yhtä aikaa, ne vaihtelevat, ja niiden välillä käydään kamppailua. Vanhemmat järkeilevät eri näkökulmien välillä, eivätkä sitoudu mihinkään yksittäiseen näkökulmaan. Olen tiivistänyt diskurssien sisällöt taulukossa 1. Positiot muodostuvat järkeilyssä, joten olen havainnollistanut ne erittelemällä järkeilyn ja positiot erillisiin sarakkeisiin.

Luonnollisuuden varjelemisen diskurssissa lapsen seksuaalisuus on sisäsyntyistä. Lapsi kehittyy omaan tahtiinsa ja vanhemman tehtävä on elää mukana lapsen kehityksessä ja antaa lapselle tietoa sitä mukaa, kun lapsi sitä ilmaisee tarvitsevansa. Vanhempi myös tarkkailee lapsen kehitystä ja huolehtii siitä, että lapsi saa ikä- ja kehitystasoonsa nähden oikeanlaisia kokemuksia. Ikätasoisesti epärelevantti tieto ei ole yhdentekevää vaan lapselle haitallista. Normaalistamisen diskurssi on yhtäläinen luonnollisuuden varjelemisen diskurssin kanssa siinä, että vanhemman tärkeä tehtävä on tunnistaa lapsen elämään kuulumattomiksi katsottavien tai lapsen seksuaalista kasvua häiritsevän materiaalin ja kokemusten tavoittamasta lasta. Lapsi on herkkä ottamaan vaikutteita itsensä ulkopuolelta ja ne voivat sisäistyä osaksi lapsen toimintaa. Puuttumista lapsen toimintaan ohjaa vanhemman järkeily lapsen toiminnan normaaliuden rajasta.

Suojelun diskurssissa vanhempien järkeily perustuu lapsen luontaisen viattomuuden ja haavoittuvuuden suojelemiseen. Lapsi ei pysty itse tunnistamaan kaltoinkohtelua eikä suojelemaan itseään, joten se on vanhemman tehtävä. Seksuaalisuus on herkkä alue ihmisessä ja kaltoinkohtelulla on kauaskantoiset ja merkittävät vaikutukset lapsen elämään, joten vanhemmalla on vastuutehtävä lapsen viattomuuden ylläpitämisessä. Viattomuuden rikkoutuminen voi merkitä lapsen vaurioitumista ja lapsuuden loppua. Yksityisyyden diskurssissa kulttuuriset yksityisyyden normit ohjaavat vanhempaa puuttumaan lapsen seksuaaliseen toimintaan. Vanhempi tekee järkeilyä julkisen, perheen

sisäisen ja lapsen yksityisen tilan välillä. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän lapselta hyväksytään julkista seksuaalista toimintaa, mutta hyvin lapselle aletaan hyvin varhain opettaa samoja yksityisyysnormeja, jotka pätevät myös aikuisen seksuaaliseen toimintaan. Itsemääräämisen tukemisen diskurssissa lapsella on lähtökohtaisesti oikeus itsemääräämisen periaatteen mukaisesti seksuaaliseen toimintaan. Itsemääräämisen tukemisen diskurssi on selkeästi yhtäläinen toimijuuden näkökulman kanssa periaatteiltaan ja tavoitteiltaan: lapsen oikeuksien toteutuminen on ensisijaista ja lapsen seksuaalinen toiminta on osa näitä oikeuksia. Lapsen oikeus itsemääräämiseen ylittää vanhemman oikeuden puuttua lapsen toimintaan.

Kaikissa diskursseissa lapsi toimii ja vanhempi reagoi lapsen toimintaan. Joskus vanhempi toimii myös ennaltaehkäisevästi. Lapsen luontaiseksi, ikätasoiseksi tai normaaliksi katsottavaan toimintaan vanhemman ei tarvitse reagoida, vaan parempi onkin, että vanhempi puuttuu silloin mahdollisimman vähän. Kun lapsi toimii seksuaalisuudesta tietämättömänä, hän toimii luontaisesti oikein. Silloin kun lapsi on tietoinen seksuaalisesta toiminnastaan, se tarkoittaa yleensä rajojen ylittymistä. Lapsen positio lähes kaikissa diskursseissa on olla vanhemman tarkkailun ja kasvatustoimenpiteiden kohteena. Vanhempi omasta positioistaan tarkkailee, ohjaa, opettaa, rajoittaa suojelee, mutta myös tukee lasta. Itsemääräämisen tukemisen diskurssissa lapsen positiossa ensisijaista on lapsen itsemääräämisen käyttäminen, ei vanhemman toiminta. Tässä itsemääräämisen diskurssi eroaa muista diskursseista. Lapsi on toimija ja vanhemman positio on olla passiivisemmassa roolissa suhteessa lapseen. Vanhempi kuitenkin ottaa aktiivisen roolin siinä, että hän toimii pienen lapsen edunvalvojana ja opettaa esimerkiksi turvataitoja lapsille – sekä omalle että muiden lapsille.

Taulukko 1. Yhteenveto diskursseista

Diskurssit	Vanhempien järkeily	Lapsen positio	Aikuisen positio
Luonnollisuuden varjelemisen diskurssi	Lapsen seksuaalisuus on sisäsyntyistä. Lapsi kehittyy omaan tahtiinsa, vanhemman tehtävä on olla taustalla ja tarkkailla, mutta puuttua mahdollisimman vähän. Vanhemman tehtävä on huolehtia siitä, että ikätasoisuus toteutuu. Ikätasoisesti epärelevantti tieto ei ole yhdentekevää vaan lapselle haitallista.	Lapsi on seksuaalinen toimija, mutta ei pyri seksuaalisuuteen. Toiminta on tarkoituksetonta ja viatonta. Lapsi on luontaisesti utelias, joten voi pyrkiä toimintaan ja tietoon, joka on hänen kehitystasolleen liian varhaista.	Tarkkailee ja arvioi ikätasoisuuden toteutumista, mutta puuttuu mahdollisimman vähän. Sallii lapsen luontaisen seksuaalisen esiintulon. Vastaa lapsen kysymyksiin, mutta ei anna oma-aloitteisesti enempää tietoa kuin mistä lapsi tulee luonnollisesti tietoiseksi tai kiinnostuu.
Normaalistamisen diskurssi	Lapsen seksuaalisuus on haavoittuja ja herkkä ulkopuolelta tuleville häiriölle. Normaaliliutta ylläpidetään hyvän hygienian, terveydenhoidon avulla ja estämällä aikuismaisen materiaalin tavoittamista lasta. Häiriöt voivat aiheuttaa myös pakonomaisuutta, aikuismaista, ahdistumista tai aggressiivista toimintaa.	Lapsi on luontaisesti normaali mutta herkkä ulkopuolisille vaikutteille. Vaikutteet sisäistyvät osaksi lapsen seksuaalisuutta joka näkyy lapsen toiminnassa. Lapsi on aktiivinen toimija, joka on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja josta ottaa itseensä vaikutteita.	Vanhempi tarkkailee lasta, ennaltaehkäisee häiriöitä, arvioi normaaliuden rajaa ja oikaisee lapsen toimintaa kohti normaaliutta.
Suojelun diskurssi	Seksuaalisuus on herkkä alue ihmisessä. Kaltoinkohtelulla on kauaskantoiset ja merkittävät vaikutukset lapsen elämään. Viattomuuden ylläpitämiseksi lasta tulee suojella kaltoinkohtelulta. Lapsi ei pysty itse suojelemaan itseään, joten se on vanhemman tehtävä.	Lapsi on viaton uhri ja toiminnan kohde. Kaltoinkohtelun uhrina vaurioitunut lapsi. Lapsi on kyvytön ilmaisemaan suostumustaan, tunnistamaan kaltoinkohtelua tai suojelemaan itseään. Lapsi on toimija, joka voi aiheuttaa itselleen tietämättään vaaratilanteita ottamalla kontaktia vaaralliseen aikuiseen.	Vanhemmalla aktiivinen rooli suojelun diskursseissa. Vanhemman tehtävä on suojella lapsen viattomuutta. Vanhempi poistaa lapsen uhkaavasta tilanteesta tai rajoittamaan lapsen toimintaa. Vanhempi luo säännöt joita opettaa lapselle itsensä suojelemiseksi.
Yksityisyyden diskurssi	Kulttuuriset käsitykset seksuaalisuuden yksityisestä luonteesta ohjaavat vanhempaa puuttumaan lapsen toimintaan.	Lapsi on aktiivinen seksuaalinen toimija, hän tuottaa seksuaalista toimintaa tietämättömänä normeista.	Vanhempi rajaa ja piilottaa lapsen seksuaalisen toiminnan asteittain kohti lapsen yksityistä fyysistä tilaa. Opettaa yksityisyysnormeja lapselle, jotta lapsi osaa toteuttaa niitä itse.
Itsemääräämisen tukemisen diskurssi	Seksuaalisuus kuuluu myös lapsuuteen ja lapsella on oikeus seksuaaliseen toimintaan ja itsemääräämiseen. Lapsen oikeus itsemääräämiseen ylittää vanhemman oikeuden puuttua lapsen toimintaan.	Lapsi toimijana, lapsi itse määrittelee omaa toimintaansa.	Vanhempi toimii lapsen edunvalvojana ja opettaa lapselle itsemääräämisen ideaa ja sitä, miten lapsi voi itse sitä toteuttaa.

Seksuaalisen itsemääräämisen toteutuminen on usein ristiriidassa luonnollisuuskäsityksen, yksityisyysnormien, normaalistamisen ja suojelun kanssa. Nämä neljä diskurssia ovat yhtäläisiä teoriaosuudessa esittämäni lapsen suojelun näkökulman kanssa: näissä diskursseissa lapsen seksuaalinen toiminta on aikuisten kasvatustoimenpiteiden kohteena. Lapsen seksuaalisuus määrittyy joksikin, joka on kehittymässä, mutta ei vielä valmis, ja sen vuoksi hauras ja herkkä ja altis häiriöille. Vanhempien järkeily perustuu siten suurelta osin naturalistiseen kasvatuskäsitykseen, jossa lapsi on luonnollinen ja viaton, mutta haavoittuva ja häntä tulee kasvatuksen keinoin ohjata kohti päämäärää: aikuisuutta ja aikuisen elämää. (Alanen 2009, 14;17.) Tästä näkökulmasta lapsen ruumis on aikuisten huolen ja interventioiden kohteena ja aikuiset tietävät, mikä on lapsen parhaaksi (Egan & Hawkes 2009, 391.)

Vanhempien järkeily on hyvin yhdenmukainen Karlssonin (2012b) tutkimustuloksiin lasten syömisestä. Lasten syömisessä asiantuntijuus on aikuisilla ja ammattilaisilla. Puhetta lasten syömisestä leimaa ongelmallisuus. Kuitenkin näiden ongelmien ratkaiseminen tapahtuu aikuisten tiedon ja toiminnan varassa. Lasten syömisestä ei puhuta arkisena tekemisenä, vaan aikuisten säännösteltävänä ja kontrolloitavana tapahtumana. Hän kuitenkin huomauttaa, että huomion kiinnittäminen pelkääseen ongelmiin voi johtaa ruokailun epänormalisoitumiseen, jopa ongelmien lisääntymiseen ja uusien syntymiseen. (Karlsson 2012b, 263–269.) Vanhempien puhetta lapsen seksuaalisesta toiminnasta ei kuitenkaan leimaa ongelmallisuus, vaan ongelmien mahdollisuus.

Vanhempien aktiivisuutta lapsen seksuaalisen toiminnan tarkkailemisessa, arvioimisessa ja ohjauksessa voi tulkita myös familistisen elämänhallinnan näkökulmasta. Yesilovan (2007, 58) mukaan familistinen elämänhallinta, perheiden kautta hallinta, tarkoittaa, perhekasvatuksen keinoin perheitä autetaan tulemaan sellaisiksi perheiksi, jollainen niillä on luontaisesti taipumus olla. Perhekasvatus on nimenomaan moraalista kasvatusta, joka tähtää asenteiden ja arvojen muokkaamisen kautta yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvointiin. Se läpäisee Suomessa kaikki perheet asiantuntijatiedon ja perheeseen kohdistettujen palveluiden avulla. Aineistossani vanhempien toiminta – tai se mitä he toiminnastaan kertovat – heijastaa asiantuntijatiedon ja institutionaalisen tiedon omaksumista ja käyttämistä perheen arjessa normatiivisesti. Tavoitteena olla ”hyvä ja normaali” perhe sellaisena, kuin se asiantuntijatiedon näkökulmasta määrittyy. Tämä tulee esiin esimerkiksi sanastossa, jota vanhemmat lapsen seksuaalisuudesta käyttävät. Alasen (2009, 15) mukaan asiantuntijoiden käsitteet ja puhetapa lapsiin liittyvissä asioissa ovat tulleet osaksi vanhempien arkitietoa.

Lapsen kehitysvaiheelle vieraiden tai lapsuuteen kokonaan kuulumattomien tekijöiden tunkeutuminen lapsen elämään on selkeä peruste lapsen toimintana puuttumiselle. Tätä järkeilyä tehdään useammassa diskurssissa: luonnollisuuden varjelemisen, normaalistamisen tai suojelun perustein. Keskeistä järkeilylle on huoli lapsuuden ja aikuisuuden rajan hämärtymisestä. Näre (2008, 37) kuvaa tätä huolta yhteiskunnan seksualisoitumisen kautta. Hänen mukaansa taistelua seksuaalimoraalista ei käydy enää naisten ja miesten välillä, vaan lasten ja aikuisten välillä. Hänen mukaansa lapset ovat siten aivan uudenlaisen kasvuhaasteiden ja vanhemmat kasvatushaasteiden edessä, kun intiimi alue tunteista seksiin tulee yhä suurempaan julkisuuteen julkisen tilan pornoistumisen vuoksi. Tässä mielessä vanhemmat ovat vaativan tehtävän edessä. Myös aineistossani vanhemmat pyrkivät pitämään lapsen intiimin alueen erillään julkisesta tilasta, joka voi myös tarkoittaa mediaa tai lapsen ympäristöä ja siinä olevia ihmisiä. Vanhemmat ylläpitävät lapsuuden ja aikuisuuden rajaa estämällä lapsen ja aikuisen maailmojen sekoittumisen.

Vaikka lapsen toimijuutta ja toimintakenttää rajoitetaan vanhempien toimesta, ei lapsi missään vaiheessa ole vailla toimijuutta. Päinvastoin, vanhemman puuttuminen edellyttää sitä, että lapsi on ensin ilmaissut toimijuuttaan. Vanhempien puheessa lapsi siis näyttäytyy aktiivisena, itsenäisenä toimijana, joka ilmaisee seksuaalisuuttaan aina tietämättä tai välittämättä siitä, mikä on hyväksyttävää tai ”normaalia”. Lapsi myös koettelee rajoja ja toimii jopa tietoisesti vanhempaa vastaan. Karlsson (2012b, 260–264) tuo esiin, että lasten omista tarinoista he ilmaisevat paljon toimijuutta. He ovat aktiivisia ja osaavia. Lasten tarinoissa korostuu vauhdikas ja moninainen tekeminen. Leikkilisyys, toiminnallisuus ja huumori ovat lapsille ominaisia asioita.

Lapset myös tietoisesti vastustavat tai rikkovat perinteisiä konventioita. Rainio (2012, 124; 129–130) tuo esiin, että protestoiva ja rajoja koetteleva käyttäytyminen on merkki lapsen aloitteellisuudesta. Toimijuus voi näyttäytyä myös rohkeutena asettua vastustamaan annettua toimintaa ja ”dominoivaa” diskurssia. Vastustaminen ja auktoriteetin kyseenalaistaminen on tärkeä toimijuuden ilmaus, mutta se usein torjutaan ongelmakäyttäytymisenä. Rainio esittääkin, että mikäli lasten on mahdollista tuoda toimijuuttaan esiin vain vetäytymisen tai passiivisuuden kautta, kokemuksia toimijuudesta ei välttämättä synny.

Karlssonin (2012b, 260) mukaan oleellista on pohtia, miten lasten kanssa toimiessa voidaan paremmin huomioida lasten tapa tarkastella asioista. Tärkeää onkin pohtia, miten lapsen seksuaaliseen toimintaan suhtautumiseen pitäisi vaikuttaa ne seikat, että lasten toimintakulttuuri on erilainen kuin aikuisten, lapsi käsittelee asioita kokonaisvaltaisesti ja toiminnallisesti sekä ilmaisee toimijuutensa protestoimalla aikuisia. (Karlsson 2012b, 273.) Egan ja Hawkes (2009, 396) tuovat esiin, että se vaatii lapsen seksuaalisuuden käsitteellistämistä täysin uudelleen. Heidän mukaansa lapsen seksuaalisuutta pitäisi tutkia omana, kompleksisena kokonaisuutena. Peilaaminen aikuisen seksuaalisuuteen aiheuttaa sen, että lapsen ja aikuisuuden rajaa pyritään ylläpitämään tarkasti. Silloin oletetaan, että seksuaalisuus on jotain, joka tulee lapsen ulkopuolelta ja lapsen seksuaalisuus nähdään aikuisuuden kautta. Lapsen seksuaalisuudesta käytettävät käsitteet kuten normaali, terve tai asianmukainen pitäisi purkaa. Ne eivät kuvasta lapsen seksuaalisuutta, vaan aikuisten tulkintoja siitä. Samalla näiden käsitteiden avulla luodaan raja-aitoja ja toiseutetaan lapsia. Aikuislähtöisestä seksuaalisuudesta voidaan päästä eroon vain, jos pohditaan lapsen seksuaalisuutta pelottomasti ja ilman moraalista latausta. Tämä edellyttää seksuaalisuuden monimuotoisuuden hyväksymistä myös lapsilla. Lapsuuden seksuaalisuutta ei voida tietää, määritellä tai olettaa ennalta. Lapsen seksuaalisuuden tunnustaminen edellyttää, että pystymme sietämään epämukavuutta siitä epäselvyydestä, että emme tarkkaan tunne lapsen seksuaalisuutta ja olla avoimia sille, mitä voi tulla esiin.

Tutkimukseni yhdistyy sosiaalityöhön ja sosiaalityön tutkimukseen kolmella tavalla: lapsen seksuaalisuuden, lapsuudentutkimuksen periaatteiden ja lapsen suojelun käsitteen kautta. Sosiaalityössä on tärkeää tunnistaa, että lapsen seksuaalisuus aihealueena kuuluu myös sosiaalityöhön. Sosiaalityöhön liittyy ihmisen elämä hänen sosiaalisessa todellisuudessaan hyvin kokonaisvaltaisesti. Seksuaalisuus on tärkeä osa-alue kaikkien ihmisten, myös lapsen elämää. Sosiaalityölle usein leimallista on se, että työtä tehdään ongelmien ratkaisemiseksi ja niiden parissa. On kuitenkin tärkeää, ettei lapsen seksuaalisuuteen suhtauduta pelkästään ongelmälähtöisesti eikä lapseen passiivisena, haavoittuvana uhrina. Lasten seksuaalioikeuksien toteutuminen on siten myös osaltaan sosiaalityöntekijän vastuulla. Sosiaalityöntekijän täytyy olisi myös hyvä pohtia rajaa moraalien ja normien ja toisaalta lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen välillä. Tämä raja ei aina ole yksiselitteinen.

Toiseksi tutkimukseni anti sosiaalityölle on lapsuudentutkimuksen näkökulmassa. Sosiaalityössä on sovellettu lapsuudentutkimusta, mutta tutkimusta on tehty vielä melko vähän. Tämä tutkimus ei ole

puhtaasti lapsinäkökulmaista tutkimusta, koska tutkimuskohteena eivät ole lapset ja lasten todellisuus, vaan lasten vanhemmat. Sitoudun kuitenkin lapsuudentutkimuksen periaatteisiin ja olen pyrkinyt tuomaan esiin sitä, miten lapsen toimijuus näkyy vanhempien puheessa ja miten lapsen toimijuuden toteutumista voidaan edistää. Lapsen toimijuus näkyy silloinkin, kun lapsen toiminta on aikuisten puuttumisen kohteena, jos sitä halutaan nähdä. On siis tärkeää nähdä lapsi oman todellisuutensa ja yhteisön rakentajana ja lapsen toimijuuden ilmaukset arvokkaina. Lapsuudentutkimuksen periaatteet ovat joka tapauksessa lähellä sosiaalityön periaatteita. Esimerkiksi lastensuojelussa lapsen osallisuus on Lastensuojelulakiin kirjattu lapsen oikeus ja lastensuojelutyön tärkeä periaate. (Lastensuojelun käsikirja 2017; Lastensuojelulaki 2007/417)

Lapsuudentutkimus yhdistää monia tieteenaloja, eikä lapsuudentutkimuksen käsitteet, kuten lapsuus, lapsuudentutkimus, lapsilähtöisyys ja lapsinäkökulmaisuus ole vakiintuneet, vaan ne ja niiden suhde toisiinsa muokkautuu jatkuvasti. Tutkimus voi olla monitieteistä, jolloin eri tieteenalojen tutkimusta kootaan yhteen tai poikkitieteellistä, jolloin teoreettinen viitekehys yhdistää eri tieteenaloja. (Karlsson 2012a, 17–20.) Eri tieteenalojen yhdistyminen näkyy myös tässä tutkimuksessa. Taustateoriani ovat muualta kuin sosiaalityöstä, eikä tutkimukseni aihe liity suoraan sosiaalityöhön, mutta tutkimustuloksia voi silti käyttää hyödyksi myös sosiaalityön työkäytäntöjen kehittämisessä. Myös lapsuudentutkimuksen tutkimusotetta voidaan käyttää sosiaalityön tutkimuksessa.

Kolmanneksi lapsen seksuaalisuutta voi pohtia sosiaalityössä myös lapsen suojelun kautta. Seksuaalisuuden alueella suojelupuhe ylläpitää ajatusta lapsesta viattomana ja haavoittuvana, joka ylläpitää lapsen rakenteellista haavoittuvuutta lainsäädännön ja institutionaalisten toimenpiteiden avulla. (Meyer 2007, 89–91; 102.) Toisaalta lapsen suojele sosiaalityön yksi keskeisiä tehtäviä. Keskeistä onkin etsiä keinoja, joilla lapsen osallisuus häntä itseään koskevissa asioissa voi lapsen suojelun kontekstissa toteutua, myös seksuaalisuuden alueella. Pösön (2012, 82–84) mukaan haasteena on, miten lapsille taataan tasa-arvoinen asema aikuisten rinnalla, mutta samalla tunnustetaan erityisen suojelun tarve. Forsbergin ym. mukaan (2006, 8–9;15) sosiaalityössä eläekin vahvasti molemmat lapsuuskäsitykset: lapsi riippuvaisena ja suojele tarvitsevana ja lapsi osallisena ja vahvuksiensa kautta määriteltynä. Forsbergin ym. mukaan suojelupuhe on kaksiteräinen miekka. Sillä voidaan

saavuttaa resursseja ja ymmärrystä suojelun tarpeessa oleville lapsille. Suojelua korostamalla painotetaan aikuisten ja vanhempien vastuuta lasten elämän riskien kontrolloimisesta. Toisaalta suo-
jelu voi kaventaa lapsen omaa tilaa, lapsen elämän moninaisuutta ja mahdollisuuksia tulla kuulluksi.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekeminen lapsen seksuaalisuudesta on myös eettinen kysymys. Anglo-amerikkalaisessa yhteiskunnissa ja tutkimusperinteessä on oltu haluttomia lapsen seksuaalisuuden olemuksen tutkimiselle. Syy sille voi olla ristiriitaisessa suhtautumiseen seksuaalisuuteen ylipäätään, mutta erityisesti kyvyttömyys tunnistaa sitä, mikä on ominaista lapsen seksuaalisuudessa verrattuna aikuisen seksuaalisuuteen. (Okami ym. 1997, 339; Heiman ym. 1998, 290.) Lasten seksuaalisuudesta kuitenkin tarvitaan tietoa. Tietoa tarvitaan esimerkiksi lapsen edun ja lapsia koskevan päätöksenteon tueksi.

Pösö (2012) tuo esiin, että lapsen etu on käsitteenä näennäisesti hyvin itsestään selvä ja juuri siksi se tarvitsee kriittistä tarkastelua. Lapsen edun käsite on harhaanjohtava, lapsen etu tulee käytännössä määritellyksi aikuisen edun kautta. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin kun lapsen ja aikuisen edut ovat ristiriidassa keskenään ja vedotaan asioiden luontaiseen olotilaan, joka käytännössä tarkoittaa usein aikuisen etua. (Pösö 2012, 76–77; ks myös Robinson 2012, 260.) Pösö (2012, 89;92) esittääkin, että lapsia koskevan päätöksenteon käsitteitä ja perusteita pitäisi tarkastella paljon nykyistä kunnianhimoisemmin. Täytyisi etsiä monialaista ja sisällöllistä teoreettista näkemystä, koota pirstaleista tietoa yhteen ja antaa monipuolisemmin tilaa järkeilylle, kun pohditaan lapsiin liittyviä toimintatapoja. Muutoin lapsia koskevat ratkaisut perustuvat esimerkiksi hallinnolliseen tai yleisesti käytössä olevaan ja (hyväksytyyn) tietoon.

Tutkimusta lapsen seksuaalisuudesta on tehty vähän ja tutkimusta on tehty lähinnä tutkimalla aikuisia (Okami ym.1997, 339–340). Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen tuottaminen on tärkeää, jotta lapsen seksuaalinen kansalaisuus tunnustettaisiin ja lapsen toimijuuden diskurssi vahvistuisi. Lasten näkökulmasta seksuaalisuutta voisi tutkia pientenkin lasten kanssa narratiivisin menetelmin. Liisa Karlsson (2012b) on tutkinut lasten syömistä saduttamalla lapsia. Karlssonin mukaan lasten kerto-

makulttuurin kautta voidaan tutkia, mitä lapset kertovat, miten he ilmaisevat itseään, mihin kiinnostävät huomiota ja mitä jättävät kertomatta. Tämä on hänen mukaansa tärkeää, koska kaikenikäisillä on omaa, heille ominaista ja mielenkiintoista tietoa, jota muilla ei ole. (Karlsson 2012b, 257.) Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt tuomaan esiin, miten lapsen positio vanhempien järkeilyssä rakentuu ja millainen lapsen toimijuus mahdollistuu seksuaalisuuden alueella. Tutkimukseni on siten myös lapsinäkökulmainen tutkimus.

Laadullisessa tutkimuksessa ei oleteta, että se sosiaalinen todellisuus, jota tutkimustulokset kuvaavat, olisi siirrettävissä tutkimusjoukon ulkopuolelle (Eskola & Suoranta 2014, 212). Myös diskurssi-analyysin periaatteisiin kuuluu, että diskursseja tutkitaan tietyssä ajassa ja paikassa ja merkityksien luominen itsessään on kontekstisidonnaista. Jokinen ym. (1993, 17–18.) Laadullinen tutkimus ei pyrikään yleistykseen, vaan kuvaamaan tutkimuskohdettaan. Tämän tutkimuksen tuloksia ei siten voi yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia vanhempia, vaan on kuvaus tietyn tutkimusjoukon näkemyksistä. Tämä aineisto on suurelta osin yhden tai kahden lapsen ja puolison kanssa elävien korkeakoulutettujen naisten vastauksia. Nämä naiset ovat nähneet vastaamisen kyselyyn lapsen seksuaalisuudesta tärkeänä, ja heillä on ollut aiheeseen jotain annettavaa. Aihepiiri on heille kenties jollain tavalla tuttu tai he ovat olleet kiinnostuneita aiheesta. Seksuaalisuus on edelleen tabuaihe, joten kyselyyn eivät ole vastanneet ne, joilla aihe on arka tai vaikea. Voi siis olla, että asenteet lapsen seksuaalisuutta kohtaan ovat yleisesti vieläkin ristiriitaisempia ja moniulotteisempia, kuin olen tässä tutkimuksessa kuvannut.

Juvonen (2002) on analysoinut suomalaisten väestöllisesti edustavien seksitutkimusten kyselylomakkeita ja tuo esiin, että lomakkeet itsessään ovat seksuaalisuudelle merkityksiä tuottavia kulttuurisia tekstejä. Hänen mukaansa kyselylomakkeilla on merkitystä siinä, miten seksuaalisuutta on mahdollista ajatella ja miten siitä on mahdollista julkisesti puhua. Kyselylomakkeet tuottavat, legitimoivat ja rajaavat seksuaalisuutta ja erilaisia seksuaalisuuksia eli luovat normeja ja normaalin käsitystä. Kyselylomake sekä luo tutkimuskohteensa, että tarjoaa samalla mahdollisuuksia suhtautua asiaan. Jo lomakkeen laatimisvaiheessa päätetään, millaisia tuloksia on mahdollista saada. (Juvonen 2002, 309–312; 318–319.)

Kyselylomake määrittelee lapsen seksuaalisuutta erilaisilla väittämillä pienen lapsen seksuaalisesta toiminnasta. Kyselyssä kartoitetaan myös vanhempien asenteita seksuaalikasvatusta kohtaan sekä kysytään vanhempien omia lapsuudenkokemuksia ja sitä, ovatko vanhemmat itse saaneet seksuaalikasvatusta lapsena. Kysely itsessään on teko lapsen seksuaalisuuden tunnustamiselle ja asenteiden muuttumiselle, mutta se myös luo raameja sille, mitä lapsen seksuaalisuudella ymmärrämme ja miten siihen suhtaudumme. Kyselylomakkeella voi olla myös normatiivinen vaikutus vanhempiin. Se kutsuu vanhempia vakuuttamaan hyvää vanhemmuuttaan. Vanhempien toiminta heidän itsensä kertomana voi korostaa vanhemman omaa aktiivisuutta. Normaalielämän tilanteissa vanhempi ei välttämättä reagoi lapsen seksuaaliseen toimintaan ihan jokaisessa tilanteessa. Voikin olla, että lapsella on todellisuudessa enemmän toiminnan mahdollisuuksia, kuin vanhemmat kuvailevat.

Sosiaaliset normit vaikuttavat vanhempiinkin, he eivät välttämättä halua tuoda julkisesti esiin, jos ovat tarjonneet lapsilleen poikkeuksellisen paljon seksuaalikasvatusta ja tietoa seksuaalisuudesta. He voivat pelätä, että heidät leimataan huonoiksi tai moraalittomiksi vanhempina. Seksuaalikasvatuksen tarjoaminen lapsilleen on siten sosiaalinen riski vanhemmille, jota he joutuvat punnitsemaan. (Davies & Robinson 2010, 255.) Tämä on voinut myös vaikuttaa vanhempien vastauksiin. On mahdollista, että sosiaalinen paina vaikuttaa myös toiseen suuntaan: kerrotaan että ollaan liberaalimpia kuin oikeasti ollaankaan.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa lähtökohtana on tutkijan avoimuus tutkimusprosessista sekä sen tunnistaminen, että tutkija on itse keskeinen osa omaa tutkimustaan. Tutkijan pitäisi pyrkiä varmistamaan, että hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa vastaavat tutkittavien käsityksiä. Tutkimuksen validiteetti tarkoittaa tutkijan tulkintojen ja aineiston välistä pätevyyttä, eli sitä, että tutkija pystyy kuvaamaan tutkimuskohdettaan sellaisena kuin se on. Reliabiliteetti taas tarkoittaa sitä, että aineiston tulkinta ei sisällä ristiriitaisuuksia. (Eskola & Suoranta 2014, 211–214.) Myös diskursianalyysin lähtökohta on se, että tutkija ole tutkimuskohteestaan irrallinen. Diskurssianalyysissä oletetaan, että tutkija ei pysty kuvailemaan tutkimuskohdettaan objektiivisesti, koska hän on itse kytköksissä samoihin kielellisiin prosesseihin, joita tutkii. Tutkija on samassa sosiaalisessa todellisuudessa kuin tutkittavatkin. (Jokinen 1999, 41.)

Tutkija kuvailee sosiaalista todellisuutta ja samalla luo sitä (Jokinen 1999, 41). Jokinen ym. (1993, 23–24) puhuvat reflektiivisyyden käsitteestä, jota tarvitaan tutkijan suhteen pohtimisessa tutkittavaan kohteeseensa. Reflektointi tarkoittaa, että tutkija pohtii avoimesti, missä määrin hän kykenee kuvaamaan asioita ilman, että samalla tulee konstruoineeksi ne totutulla tavalla. Tutkijan tulisi siis pohtia, missä määrin hän tulee huomaamatta uusintaneeksi olemassa olevia merkityssysteemejä. Tutkija reflektoi myös sitä, mitä seurauksia hänen toiminnallaan on. Myös Juhila (2006, 246) esittää tutkijan ja tutkittavan sidoksellisuuden tarkastelun avuksi reflektiivisyyden käsitettä. Hänen mukaansa reflektiivisyyttä tarvitaan tiedon tekemisen huomaamiseen ja sen erittelyyn, mitä seurauksia tuolla tekemisellä on. Juhila tuo esiin, että tutkijan täytyy katsoa tuttuja asioita vierain silmin ja pyrkiä tekemään itsestäänselvyyksiä näkyviksi.

Olen pyrkinyt kuvailemaan mahdollisimman totuudenmukaisesti. Käytin aineiston analyysiin useita kuukausia aikaa sen varmistamiseksi, että tulokset varmasti kuvaavat aineistoa kattavasti, eivätkä omia ajatuksiani. Ristiriitoja tai ”irralaisia lankoja” aineistoon ei jäänyt. Tuloksia kirjoittaessani olen varmistanut, että tulkinta on tehty aineiston pohjalta, eikä ole oma mielipiteeni. Olen kuitenkin pohjittanut myös sitä, onko taustateoriat ohjanneet liikaa analyysin tekemistä. On mahdollista, että ne ovat jonkin verran ohjanneet analyysiäni. Analyysin luotettavuutta kuitenkin lisää se, tulokseni eivät mukaile täysin suojelun ja toimijuuden näkökulmia. Aineistosta oli löydettävissä useampia diskursseja ja on taustateoriaa laajempi ja monisyisempi. Ne ovat yhdistettävissä taustateoriaan, mutta eivät kuitenkaan täysin mukaile sitä. Tutkimuksellani osallistun keskusteluun lapsen seksuaalisuudesta. Uudistan ja kenties vahvistan olemassa olevia diskursseja, mutta myös muokkaan niitä. Lapsen toimijuuden näkökulman ja lapsen seksuaalisen kansalaisuuden esiin tuominen tässä tutkimuksessa toivottavasti osaltaan edistää lapsen seksuaalioikeuksien tunnustamista ja toteutumista.

Lähteet:

Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.

Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos.

Cacciatore, Raisa (2007) Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Helsinki: WSOY.

Cacciatore, Raisa & Friberg-Ingman, Susanne (2016) Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim.

Cacciatore, Raisa (2016) Lasten seksuaalinen käytös. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä.

Cacciatore, Raisa, Kauppinen, Pamela & Ingman-Friberg, Susanne (2016) Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä.

Davies, Cristyn & Robinson, Kerry (2010) Hatching Babies and Stork Deliveries: risk and regulation in the construction of children's sexual knowledge. *Contemporary Issues in Early Childhood* 11(3), 249–262.

Egan, Danielle R. & Hawkes, Gail (2009) The problem with protection: Or why we need to move towards recognition and the sexual agency of children. *Continuum* 23(3), 389–400.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele. & Ritala-Koskinen, Aino. & Törrönen, Marjatta (2006) Kohti lapsisensitiivistä sosiaalisuutta. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Marita Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalisuus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gannon, Susanne (2013) From a wonderful story to the no-nonsense facts: affect, knowledge and sexual citizenship in pedagogical text for young children and their parents. *Sex Education* 13(4), 372–382.

Haugaard, Jeffrey J. (1996) Sexual Behaviors between Children: Professionals' Opinions and Undergraduates' Recollections. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services* 77(2), 81–89.

Heiman, Marsha L. & Leiblum, Sandra & Cohen Esquilin, Susan & Melendez Pallitto, Laura (1998) A Comparative Survey of Beliefs About "Normal" Childhood Sexual Behaviors. *Child Abuse & Neglect* 22(4), 289–304.

Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (2016a) Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.

Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (2016b) Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.

Ingman-Friberg, Susanne (2016) Ammattilaisten ajatuksia lasten seksuaalikasvatuksesta. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.

Ingman-Friberg, Susanne, Cacciatore, Raisa & Friberg-Hommas, Matilda (2016) Puhumalla asiat selviää. Teoksessa Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.

Jans, Marc (2004) Children as citizens. Towards a contemporary notion of child participation. *Childhood* 11(1), 27–44.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssi-analyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen Eero (2012) Kategoria-analyysin teesit. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2009) Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä – Michel Foucault'n perintöä tulkitsemassa. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Juvonen, Tuula (2002) Niin makaa kuin petaa. Lomaketutkimuksen ongelmat ja homoseksuaalisuus suomalaisessa seksitutkimuksessa. *Sociologia* 2002(4).

Illes, Judit (2012) Young sexual citizens: reimagining sex education as an essential form of civic engagement. *Sex Education* 12(5), 613–625.

Karlsson, Liisa (2012a) Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Joensuu: Suomen kasvatustieteellinen seura FERA ry.

Karlsson, Liisa (2012b) Lapset kertovat – aikuiset valistavat: lasten kertomuksia syömisestä. Teoksessa Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Joensuu: Suomen kasvatustieteellinen seura FERA ry.

Kiili, Johanna (2011) Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim). *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino

Kuukka, Anu (2009) Lasten ruumiillisuus päiväkodissa – Tuntoja ja tulkintoja. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino.

Larsson, IngBeth (2000) Sexual abuse of children. Child sexuality and sexual behavior. Expert report. Socialstyrelsen, The national board of health and welfare.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

MacNaughton, Glenda & Hughes, Patrick & Smith, Kylie (2007) Young Children's Rights and Public Policy: Practices and Possibilities for Citizenship in the Early Years. *Children & Society* 21, 458–469.

Meyer, Anneke (2007) The Moral Rhetoric of Childhood. *Childhood* 14(1), 85–104.

Neale, Bren (2004) Executive summary. Teoksessa Bren Neale (toim.) *Young children's citizenship. Ideas into practice*. York: The Joseph Rowntree Foundation.

Näre, Sari (2008) Intimisoitunut julkisuus kasvuympäristönä. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY.

Okami, Paul & Olmstead, Richard & Abramson, Paul R. (1997) Sexual Experiences in Early Childhood: 18-Year Longitudinal Data from the UCLA Family Lifestyles Project. *The Journal of Sex Research* 34(4), 339–347.

Opetushallitus (2016) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus.

Paalanen, Tommi & Kontinen, Esa (2015) Seksuaalikasvatuksen etiikkaa arvojen näkökulmasta. Teoksessa Katriina Bildjuschkin (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisen kannanottona. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino

Rainio, Anna Pauliina (2012) Vastarinnasta osallisuuteen – toimijaksi juonellisessa leikkipedagogiikassa. Teoksessa Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Joensuu: Suomen kasvatustieteellinen seura FERA ry.

Richardson, Diana (1998) Sexuality and Citizenship. *Sociology* 32(1), 83–100.

Riikonen, Riikka & Laru, Suvi & Cacciatore, Raisa (2015) Ihmisen psykososiaalinen kehitys. Teoksessa Katriina Bildjuschkin (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Robinson, Kerry H. (2012) 'Difficult citizenship': The precarious relationship between childhood, sexuality and access to knowledge. *Sexualities* 15(3/4), 257–276.

Santtila, Pekka & Sandnabba, Kenneth N. & Wannäs Malin & Krook, Katja (2006) Multivariate structure of sexual behaviors in children: associations with age, social competence, life stressors and behavioral disorders. *Early Child Development and Care*. 175(1), 3–21.

Sandnabba, Kenneth N. & Santtila, Pekka & Wannäs, Malin & Krook, Katja (2003) Age and gender specific sexual behaviors in children. *Child Abuse & Neglect* 27, 579–605.

Sorainen, Antu (2011) Suomalainen keskustelu pedofiiliasta. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.). Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino

Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (2008) Ihanteet ja arki. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY.

Varhaiskasvatustilaki 19.1.1973/36

(WHO) Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA (2010) Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: BZgA Federal Centre for Health Education.

(WHO) Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA (2014) Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Toteuttamisohjeet. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Yesilova, Katja (2007) Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970–1990-luvuilla. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Elektroniset lähteet:

Sinkkonen, Jari (2016) Lastenpsykiatri Sinkkonen Sannin musiikkivideosta: "Teinimeininki 8-vuotiaana, ihan älytöntä". Yle uutiset. <http://yle.fi/uutiset/3-9105723> (Viitattu 8.1.2017).

Lastensuojelun käsikirja (2017) Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. (Viitattu 14.4.2017).

United Nations Human Rights. Office of the high commissioner (2017) Universal Declaration of Human Rights. <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin> (Viitattu 21.4.2017).

Väestöliitto (2017a) Lapsi ja seksuaalisuus. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/ (Viitattu 15.4.2017).

Väestöliitto (2017b) Seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksessa. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kuka-kasvattaa/seksuaalikasvatusta-varhaiskasva/ (Viitattu 17.4.2017).